

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО ДЕРЖАВНОГО
ЕКЗАМЕНУ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
(Історія музейної справи, Музеєзнавство,
Музейні центри світу, Пам'яткознавство, Культурний туризм,
Історія і практика екскурсійної діяльності, Музейний менеджмент та
маркетинг)

підготовки бакалавра

спеціальність 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»

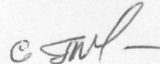
освітньо-професійна програма «Музейний менеджмент,
культурний туризм»

Програма комплексного державного екзамену з фахових дисциплін (Історія музейної справи, Музеєзнавство, Музейні центри світу, Пам'яткознавство, Культурний туризм, Історія і практика екскурсійної діяльності, Музейний менеджмент та маркетинг) підготовки бакалавра, галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство», за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм».

Розробники: Гаврилюк С. В., завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, д.і.н., професор.
Дмитренко А. А., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Ковальчук Є. І., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Надольська В. В., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.
Трофімук-Кирилова Т. М., доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, к.і.н., доцент.

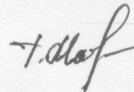
Програма затверджена на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності

протокол № 3 від 30 вересня 2021 р.
Завідувач кафедри:

 (Гаврилюк С. В.).

Програма схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки

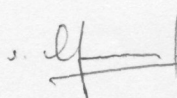
протокол № 2 від 19 жовтня 2021 р.
Голова науково-методичної комісії факультету

 (Малеончук Г. О.).

Програма схвалена вченою радою факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки

протокол № 8 від 28 жовтня 2021 р.

Декан факультету історії, політології та національної безпеки

 (Ярош Я. Б.).

© Гаврилюк С. В.
Дмитренко А. А.
Ковальчук Є. І.
Надольська В. В.
Трофімук-Кирилова Т. М.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Загальні положення	4
2. Організація проведення комплексного державного екзамену з фахових дисциплін.....	6
3. Оцінювання результатів комплексного державного екзамену з фахових дисциплін	7
4. Зміст комплексного державного екзамену з фахових дисциплін.....	9
Додатки.....	47

1. Загальні положення

Програму атестаційного екзамену за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» для бакалаврського рівня вищої освіти складено відповідно до вимог:

- Освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» (затверджена вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 4 від 29.03.2018 р.).
- Положення про державну екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти;
- Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки;
- Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки;
- Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Атестаційний екзамен є формою підсумкової атестації випускників першого бакалаврського рівня вищої освіти, яка здійснюється після завершення теоретичного та практичного навчання за відповідним рівнем з **метою:**

- встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»;
- оцінювання рівня сформованості загальних і фахових компетентностей випускників, передбачених відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій та освітньо-професійною програмою за даною спеціальністю.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм» програма атестаційного екзамену спрямована на визначення та оцінювання рівня сформованості таких компетентностей випускників:

інтегральна:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності та у процесі навчання, що передбачає застосування набутих знань, упровадження інновацій і характеризується комплексністю та/або невизначеністю умов.

загальні:

- здатність аналізувати явище, ситуацію, проблему для вирішення професійних завдань;
- здатність до комунікації українською мовою як усно, так і письмово;
- здатність вести дискусію, аргументовано відстоювати власну точку зору, чітко формулювати думку;
- здатність реалізувати свої конституційні права та свободи як людини і громадянина; толерантно сприймати соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності; використовувати методи і засоби фізичної культури

для забезпечення повноцінної соціальної та професійної адаптації та ведення здорового способу життя;

- здатність зберігати та примножувати моральні, історико-культурні цінності і досягнення суспільства на основі розуміння суспільних процесів та закономірностей розвитку предметної області;

фахові:

- здатність оперувати науковим інструментарієм з метою дослідження історико-культурної спадщини, музейної справи і пам'яткоохоронної діяльності, суспільних та культурних явищ і процесів;

- здатність аналізувати й узагальнювати історичні процеси та явища, виявляти тенденції і закономірності суспільного розвитку;

- здатність до розуміння структури, принципів та напрямів діяльності музеїв, заповідників, пам'яткоохоронних, екскурсійно-туристичних установ;

- здатність використовувати у професійній діяльності основи права, нормативно-правову базу музейної та пам'яткоохоронної галузей, а також суміжних з ними сфер;

- здатність застосовувати набуті фахові знання в експозиційній, науково-фондовій, культурно-просвітницькій діяльності;

- здатність використовувати комунікативні технології для організації ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, співробітництва та професійної етики;

- здатність аналізувати і співставляти тенденції розвитку культурного туризму у країнах світу і в Україні;

- здатність використовувати сучасний інструментарій менеджменту і маркетингу, провідні концепції лідерства у професійній галузі.

Програмні результати навчання:

- аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, оцінювати найважливіші події і явища української та всесвітньої історії;

- визначати цілі, основні завдання, напрями розвитку музеїв, заповідників, екскурсійно-туристичних установ;

- знати й використовувати вітчизняну нормативно-правову базу у галузі музейної і пам'яткоохоронної справи, в екскурсійно-туристичній діяльності;

- знати і розуміти наукові засади організації експозиційної, науково-фондової, культурно-освітньої діяльності; застосовувати різноманітні форми і методи проведення названих напрямів роботи;

- використовувати інструментарій музейного менеджменту і маркетингу;

- застосовувати знання, необхідні для формування професійної комунікації; екологічної, фізичної, етичної, правової, інформаційної, економічної культури та культури мислення;

- виявляти лідерські здібності, оцінювати результати діяльності, приймати та відстоювати прийняті рішення при виконанні професійних завдань;

- аналізувати практики та досвід діяльності вітчизняних та зарубіжних музеїв;

- визначати туристичний потенціал пам'яток історії та культури;

- ідентифікувати запити та інтереси різних цільових груп відвідувачів.

До комплексного державного екзамену з фахових дисциплін включено **сім освітніх компонент:**

Історія музейної справи,
Музеєзнавство,
Музейні центри світу,
Пам'яткознавство,
Культурний туризм,
Історія і практика екскурсійної діяльності,
Музейний менеджмент та маркетинг.

З кожної з них до програми включено перелік тем та їх анотацій, які відповідають затвердженій у ЗВО навчальній програмі дисципліни за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство.

Усні відповіді студентів на питання екзаменаційного білету мають показати: глибину розуміння і викладу матеріалу, повноту висвітлення теоретичних основ проблеми із врахуванням сучасних досліджень науковців та практиків; логіку побудови відповіді, зв'язок питання з іншими питаннями курсу та суміжними дисциплінами; зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю у галузі музеєзнавства, пам'яткознавства, культурного туризму; знання галузевого законодавства; ерудицію, начитаність, обізнаність; рівень володіння державною мовою.

2. Організація проведення комплексного державного екзамену з фахових дисциплін

Для проведення атестації випускників Волинського національного університету імені Лесі Українки створюються Державні екзаменаційні комісії. Формування, організацію роботи та контроль за діяльністю ДЕК здійснює ректор.

Терміни проведення атестаційного екзамену визначаються навчальним планом підготовки фахівців та графіком навчального процесу.

Програма державного іспиту оприлюднюється на сайті факультету історії, політології та національної безпеки не пізніше як за півроку до проведення державної атестації.

Для підготовки студентів до іспиту проводяться регулярні консультації (як у формі лекцій, так й індивідуальних занять та консультацій) з усіх включених до програми навчальних дисциплін.

Атестаційний екзамен складає кожен студент після повного виконання ним навчального плану за освітнім ступенем «Бакалавр».

Документом, що надає дозвіл на допуск студента до атестаційного екзамену, є «Список студентів, допущених до державної атестації, які повністю виконали навчальний план», підписаний деканом факультету історії, політології та національної безпеки, методистом деканату; погоджений планово-фінансовим відділом, начальником навчального відділу, проректором з навчальної роботи та рекрутації, затверджений ректором.

Атестаційний екзамен за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» проводиться в усній формі.

Тривалість підготовки студента до відповіді не повинна перевищувати 30 хвилин.

Білет атестаційного екзамену за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» включає три питання з дисциплін, що визначені цією програмою.

Під час атестаційного екзамену здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності, зокрема положень Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

3. Оцінювання результатів комплексного державного екзамену з фахових дисциплін

Оцінювання результатів складання комплексного державного екзамену з фахових дисциплін за спеціальністю «Музеєзнавство, пам'яткознавство» здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою у ВНУ імені Лесі Українки системою контролю знань:

Оцінка за комплексний державний екзамен з фахових дисциплін виставляється за стобальною шкалою оцінювання:

Шкала оцінювання (лінгвістична та ECTS)

Оцінка в балах	Лінгвістична шкала
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 – 81	Добре
67 – 74	Задовільно
60 – 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

При цьому використовуються наступні критерії оцінювання знань студентів:

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень
1. Початковий до 60 балів	Студент дуже слабо володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, відповідь містить неправильні твердження і висновки.
2. Середній 60–74 балів	Студент володіє певними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, але відповідь містить значні недоліки.
3. Достатній 75–89 балів	Студент володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху, але відповідь містить деякі помилки.
4. Високий 90–100 балів	Студент ґрунтовно володіє основними теоретичними знаннями та практичними навичками з фаху; виявляє вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити самостійні висновки та узагальнення.

Виконання всіх екзаменаційних завдань з комплексного іспиту є обов'язковим. Підсумкова оцінка комплексного державного екзамену з

фахових дисциплін визначається як середня з позитивних оцінок за кожне питання білету.

Студенти, які отримали на комплексному державному екзамені з фахових дисциплін менше ніж 60 балів, не вважаються такими, що отримали бакалаврський рівень вищої освіти та відраховуються з університету. Їм видається академічна довідка встановленого зразка.

4. Зміст комплексного державного екзамену з фахових дисциплін

ІСТОРІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

Історична музеологія

Зародження та розвиток музеологічних знань. Музеєзнавство і музеологія. Наукові підходи до визначення сутності музеології та музеєзнавства. Спеціальне і загальне музеєзнавство. ІКОФОМ та завдання координації теоретичних досліджень у сфері музеології. Предмет пізнання музеології. Музеальність. Завдання музеології. Історична музеологія. Історія музеального феномену. Музейна інституція як об'єктивна форма. Музеальне відношення. Історія музею та музеальності. Проблема періодизації. Первинні та вторинні джерела історії музеальності. Історіографія історії музейної справи. Наукові дослідження історії колекціонування (Ф. Тейлор, Н. фон Хольст, П. Кабанне, К. Помян, В. Грицкевич, Т. Юренєва), розвитку спеціалізованих форм і типів музеїв (Ф. Клемм, Ж. Базен), музеїв окремих країн (І. фон Шлоссер, В. Шерер, Дж. Льюїс).

Домузейна епоха. Грецька античність

Найдавніші форми колекціонування за археологічними дослідженнями (царські колекції Ашурбанипала, Набоніда та ін.). Музейон у Стародавній Греції. Зібрання, охорона і облік вотивних предметів у грецьких святилищах та храмах. Пінакотеки грецького світу. Стоя Пойкіле. Особливості перших колекцій у Стародавній Греції. Колекція Аристотеля. Формування цілеспрямованого колекціонування в епоху еллінізму. Олександрійський музейон і бібліотека. Колекціонування пергамських правителів Атталідів.

Домузейна епоха. Стародавній Рим

Військові трофеї у Стародавньому Римі. Формування інституту приватного колекціонування (Корнелій Сулла, Марк Скавл, Гай Веррес, Цицерон, Пліній Молодший та ін.). Об'єкти римського колекціонування. Становлення ринку творів мистецтва. Рух за публічний доступ до скарбів мистецтва. Храмові зібрання. Портик Метелла. Перша публічна галерея. Збереження, експонування і демонстрація громадських зібрань Стародавнього Риму. Занепад колекціонування в Римській імперії під натиском ранньохристиянської ідеології.

Мотивації домузейних зібрань та колекціонування

Поняття «колекція». Зібрання предметів як засіб естетичного переживання; сакральна та економічна мотивація колекціонування; мотивація соціального престижу; зібрання патріотичного характеру; колекціонування як засіб допитливості та дослідницької діяльності; зібрання як доказ родинності із легендарними предками. Зібрання пам'яток як вираз єдності середземноморського і середньоазіатського світу. Види побутування домузейних зібрань. Діалогічна і монологічна форми представлення домузейних зібрань.

Протомузейна епоха

Особливості середньовічної культури. Церковні скарбниці Європейського Середньовіччя: склад та джерела поповнення. Символіка оздоблення храмів. Світські скарбниці. Зміст терміну «гардеробна». Скарбниці Карла Великого, Карла V Мудрого московських царів. Приватне колекціонування та його особливості (Ніколо Кресценті, Джордано Орсіні, Генрі Вінчестерський, Жан Берійський). Виникнення прамузейних моделей у добу Київської Русі: культурно-історичні умови, зміст, форма, соціальне призначення. Концентрація музейних цінностей в українських землях у XIII–XVI ст.: приватні та монастирські зібрання, державні і церковні скарбниці. Зміцнення зв'язків між людьми за допомогою архівів, бібліотек і домузейних зібрань. Формування перших колекцій в державах Сходу.

Храмові скарбниці та зібрання правителів. Імператорське та приватне колекціонування в Китаї.

Історичні передумови появи музеїв

Епоха Відродження. Ідеологія гуманізму та формування нової культури. Визначне місце творів мистецтва в колекціях доби Відродження. Передумови появи феномену музею в Італії в XV столітті. Формування цілеспрямованого колекціонування (Франческо Петрарка, Поджо Браччолині, Франческо Сквацоне). Колекції Медичі у Флоренції в XV ст. Колекції папського дому в Римі. Проблеми термінології ренесансних експозицій (кабінет, студіоло, антикварій). Сутність музею в уявленнях гуманістів Марсіліо Фічіно і Джана Паоло Ломатццо. Новий зміст терміну «музей» та його поширення в Італії.

Поява музеїв у Європі

Термінологія Ренесансних експозицій: галерея, кабінет, пінаотека, антикварії, студіоло, музей. Кабінети і галереї епохи Відродження. Концепція студіоло. Студіоло Федеріго II да Монтефельтро в Урбіно (1476 г.), Франческо I Медичі у Флоренції. Гротто Ізабелли д'Есте в Мантуї: концепція, формування, склад зібрання. Функції антикваріїв. Римські антикварії (Капітолійський, Бельведерський дворик у Ватикані). Сікстинська Капелла. Лоджія Рафаеля. Галерея Уффіці. Публічний статуарій Грімані у Венеції: програма антикварію, експозиційна схема, особливості колекції. Антикварій Віспасіана у Мантуї. Зібрання портретів італійського гуманіста Паоло Джовіо в Комо. Кунсткамера, вундеркамера і шатцкамера. Мюнц-кабінет. Кунсткамера Фердинанда I Габсбурга у Відні, Дрезденська і Мюнхенська кунсткамери.

Художнє колекціонування в Європі в XVI ст.

Колекції в Фонтенбло як вияв політичних претензій Франциска I. Традиції художнього колекціонування в Баварії Вільгельма IV фон Віттельсбаха та його нащадків. Праця С. фон Квіхельберга – перша спроба формування теорії музейного колекціонування. Реалізація в Кунсткамері та Антикварії мюнхенського замку Віттельсбахів Нойвесте найбільш універсальної й енциклопедичної музейної програми XVI ст. Колекції Габсбургів в Австрії, Іспанії та Чехії. Програма експозиції, склад колекції та розміщення експонатів в Амбраському замку Фердинанда II. Колекції іспанського короля Філіпа II Габсбурга. Музейна програма і зібрання Рудольфа II в Празі. Формування європейської історії мистецтва і колекціонування.

Природниче колекціонування в Європі в XVI – XVII ст.

Детермінанти появи і розвитку природничо-наукових кабінетів. Перші природничо-наукові кабінети європейських дослідників XVI ст. та їх відмінність від інших музейних закладів епохи пізнього Відродження (кабінети швейцарського природознавця Конрада фон Геснера, Улісса Альдрованді в Болоньї, Франческо Кальчоларі в Вероні, Мікеле Меркаті у Римі, Ферранте Імперато в Неаполі). Перші каталоги природничонаукових кабінетів. Природничо-наукові кабінети академій і наукових товариств у XVII ст. (академія Федеріко Чезі у Римі, академія дослідів у Флоренції, музей Атанасія Кірхера в римському Колегіумі). Анатомічні театри і кабінети.

Художнє колекціонування в Європі в XVII ст.

XVII століття – «золоте століття» колекціонування. Перетворення колекціонування у позастанове і поза національне явище. Твори мистецтва як форма вкладення капіталів. Поява художніх аукціонів. Початок нового етапу у світовому музейництві: фактори впливу, сутність, особливості. Художні зібрання європейських монархів (англійський король Карл I Стюарт, французький король Людовик XIV, кардинали Рішельє та Мазаріні, іспанський монарх Філіп IV, ерцгерцог Леопольд Вільгельм правитель Південних Нідерландів, шведська королева Христина, правитель Баварії Максиміліан I). Створення у Римі знаменитих галерей Боргезе, Доріа-Памфілі, Спада, Колонна,

Паллавічіні. Особливості експозицій палацових галерей. Палатинська галерея (галерея Пітті).

Реалізація музейної потреби в українському суспільстві кінця XVII – середини XVIII ст. «Храми держави» та «козацькі собори»: архітектурна семантика, просторово-речова фіксація етнокультурних ознак українства, склад історико-художніх пам'яток, музейні функції. Прамузейні осередки в замках, палацах, садибах суспільної еліти. Приватні колекції представників козацької старшини. Родинні («хатні») комплекси музейного значення в селянському середовищі.

Перші спроби каталогізації культурно-історичних пам'яток та теоретичного забезпечення музейної справи (Джуліо Манчіні «Роздуми про живопис», І. Д. Майор «Непередбачувані думки про кунсткамери і натуралієнкамери», Д. В. Моллер «Про кунсткамери і натуралієнкамери», М. Б. Валентіні «Музей музеїв», Каспар Найкель «Музеографія»). Пріоритети формування музейного фонду. Характерні музейні моделі та їх соціальні функції. Загальні результати еволюції музейної справи протягом прафеноменального періоду.

Колекціонування і перші публічні музеї епохи Просвітництва (XVIII ст.)

Ідеологія Просвітництва та її вплив на колекціонування. Назви приміщень для колекцій. Розвиток приватного колекціонування в країнах Європи та його специфіка. Колекціонери епохи Просвітництва. Художній ринок і формування інституту атрибутування пам'яток. Кабінети воскових фігур і панорами. Поступ музейництва протягом XVIII ст. Вплив ідеології Просвітництва на характер музейного будівництва. Зростання педагогічних функцій музею. Осмислення місця музеїв у культурному житті. Перші кроки державної музейної політики. Початок профілізації музейних зібрань. Формування музейних мереж у європейських країнах: початкова стадія. Музей Ашмола. Формування першого публічного музею в Англії. Дрезден – центр художнього колекціонування. Заснування Дрезденської картинної галереї. Формування в Луврі Музею Франції. Французька революція і створення спеціалізованих музеїв.

Музейництво в Російській та Австро-Угорській імперіях

Передумови становлення музею як соціокультурного інституту в Російській імперії та його особливості. Приватна колекція Петра I, «Государев кабинет». Модель-камера. Перша в Росії палацова картинна галерея у петергофському Монплезірі. Колекціонери Петровської епохи (кабінет Я. В. Брюса, колекція Д. М. Голіцина, зібрання Б. П. Шереметєва, А. Демидова, О. Д. Меншикова). Кабінети наукових та освітніх закладів (Московський університет, Петербурзька Академія художеств, Горне училище, Вільне економічне товариство). Іркутський музей. Формування колекцій і становлення музею Кунсткамера. Перетворення Кунсткамери в підрозділ Академії наук. Історичні умови формування палацового музею Ермітаж. Набуття статусу публічного музею.

Колекціонування представників династії Габсбургів. Створення і діяльність кунсткамер. Поступове перетворення закритих зібрань монархів Австрії та Угорщини у загальнодоступні музеї. Формування картинних галерей. Державний характер музейної політики в Австро-Угорській імперії. Зміни принципів експонування творів живопису. Порятунком пам'яток мистецтва і культури.

Ідеологічні та художньо-стилістичні засади формування музейних закладів на вітчизняних теренах у добу Просвітництва. Основні музейні моделі другої половини XVIII ст.: раціонально-прагматичні музеї західноєвропейського зразка, палацові музеї, садибні комплекси. Переміщення значної кількості українських культурно-історичних пам'яток до музейних осередків Російської імперії.

Наполеонівські війни і музейне будівництво

Ідеологічне обґрунтування політики конфіскації художніх цінностей у підкорених французькою армією народів. Мирні угоди як юридичне визначення квот культурних цінностей, які відправлялися до Парижу. Проголошення Парижу художньою столицею

світу. Формування та функціонування музею Наполеона. Діяльність Вівана-Денона. Музейна політика революційної та наполеонівської Франції. Провінційні публічні музеї. Пінаотека Брера в Мілані. Особливості появи Рейксмузеуму в республіканській Голандії. Перші спроби створення публічного музею в Іспанії. Прадо. Розпад імперії Наполеона та зміни в музейному будівництві. Реституція культурних цінностей. Старий музей і Новий музей у Берліні. Гліптотека і Стара пінаотека в Мюнхені.

Процеси становлення в Європі національних музеїв

Зростання національної самосвідомості європейців. Розвиток музейної справи в XIX – на початку XX ст. Музей в системі цінностей європейського суспільства XIX ст. як заклад загальнонаціонального значення та необхідний атрибут суверенної держави. Формування суспільної музейної свідомості, поява традиційної (академічної) моделі музейного закладу, її соціальні функції. Перетворення закритих зібрань старожитностей європейських монархів у публічні установи (Дрезден, Москва, Петербург). Формування музеїв національної історії і культури (Угорський національний музей, Національний музей у Празі, Національний музей старожитностей у Копенгагені, Німецький національний музей у Нюрнберзі, Музей національних старожитностей у Сен-Жермені Національний музей старожитностей у Бухаресті, Румянцевський музей, Державний історичний музей у Москві). Поява музеїв національного мистецтва (Національний музей сучасного мистецтва у Парижі, Нова пінаотека в Мюнхені, Національна галерея британського мистецтва, Третьяковська галерея).

Роль музею в збереженні традиційної культури

Зростання зацікавленості національною і культурною самобутністю народів. Етнографічне колекціонування в другій половині XIX ст. Створення Артуром Хаселіусом виставки «Скандинавська етнографічна колекція». Поява першого музею під відкритим небом. Вплив етнографічних виставок на розвиток експозиційних ідей. Музеї „in situ”. Формування і розвиток музеїв сільського господарства. Семантика експозиції музеїв сільського господарства. Музеї сільського господарства світу. Міжнародна асоціація музеїв сільського господарства. Концепції розвитку етнографічних музеїв в сучасних умовах.

Музейна спеціалізація

Кількісне зростання музейних закладів у Європі. Вплив диференціації наукового знання на спеціалізацію музеїв в XIX ст. Фахівці музейної справи – представники різних наукових дисциплін. Реорганізація Кунсткамер. Зміни критеріїв оцінки мистецтва минулих історичних періодів та формування колекцій давньохристиянського, візантійського, ранньосередньовічного, східного мистецтва, рококо. Єгипетський музей. Григоріанський етруський музей. Віденський музей гравюр Альбертіна. Відкриття спеціалізованих музеїв декоративно-вжиткового мистецтва, художніх промислів і ремесел. Формування музеїв науки і техніки. Профільна структура національних музейних мереж. Фіксація емпіричного досвіду музейництва та проблема теоретичного забезпечення. Роль приватного колекціонування в розвитку музейної справи. Державні заходи та громадські ініціативи в музейній сфері.

Становлення українського музейництва

Державна політика Російської та Австро-Угорської імперій щодо збирання, збереження та демонстрації пам'яток музейного значення і засоби її практичної реалізації. Наукові товариства і музейництво. Внесок учених – археологів, етнографів, істориків, мистецтвознавців тощо (В. Хвойки, Б. Ханенка, М. Терещенка, О. Бобринського, М. Біляшівського, Д. Щербаківського) – у розвиток музейної справи. Вплив романтизму на вітчизняне музейництво. Створення перших музейних закладів (Миколаївський археологічний музей (1806 р.), Феодосійський музей старожитностей (1811 р.), Одеський музей старожитностей (1825 р.), Керченський музей старожитностей (1826 р.) та ін.).

Університетські музеї в Україні у XIX ст. Відкриття Київського міського музею старожитностей у 1899 р. Поширення і збагачення музейної мережі. Становлення вітчизняної музеології. Приватні музеї та їх вплив на музейництво.

Принципи комплектування й експонування музейних зібрань у XIX – на початку XX ст.

Суспільна думка XIX ст. про соціальне значення музеїв. Принцип повноти і систематичності колекцій. Історико-систематичний і історико-монографічний принципи формування художніх музеїв. Склад музейних зібрань, засоби демонстрації пам'яток. Класифікаційна система експонування. Систематичні експозиції. Географічний принцип систематизації етнографічної експозиції. Музеї зліпків. Система обліку, збереження та дослідження музейних цінностей.

Музеї і освіта у XIX – на початку XX ст.

Публічні музеї та створення загальнодоступних експозицій. Формування просвітницької функції музею. Нові принципи показу експонатів, спрямовані на активізацію ролі відвідувачів. Форми спілкування з музейною аудиторією. Створення освітніх експозицій і лекційна робота. Екскурсійний показ музейних колекцій. Розширення можливостей огляду музеїв широкою аудиторією. Зростання кількості відвідувачів. Створення музеїв при вищих навчальних закладах. Нові організаційні форми виховання учнів музейними засобами. Створення музеями системи і методики занять зі школярами і вчителями. Музейний діалог. Перший європейський музеєзнавчий журнал «Музеумкунде» («Музейна справа»). Поява та діяльність педагогічних музеїв. Перетворення музеїв у невід'ємну складову повсякденного життя людини.

Музеї Америки і Австралії

Початковий етап музейного будівництва на Американському континенті та його особливості. Становлення природничо-наукових і етнографічних музеїв у США (Чарлстонський музей, Американський музей Піла в Філадельфії). Економічне зростання та активізація художнього колекціонування. Створення в другій половині XIX ст. музею Метрополітен в Нью-Йорку, музею образотворчого мистецтва в Бостоні, Філадельфійського художнього музею, Чиказького інституту мистецтв. Створення Смітсонівського інституту. Формування і розвиток Національного музею американської історії. Національні культурні традиції і феномен американського музею: специфічне культурно-історичне підґрунтя, основні етапи, корпоративна політика, елітарна та демократична тенденції, децентралізація та демократизація, поліфонічний характер музейної мережі, високий рівень музеологічних досліджень, велика ефективність використання новітніх науково-технічних засобів. Зародження, становлення, та основні етапи розвитку музеїв Латинської Америки. Специфічні особливості музейної мережі й організації музейництва латиноамериканських країн. Музеї світового значення на американському континенті. Етапи становлення музеїв в Австралії. Відкриття першого в країні Австралійського музею. Національна галерея Вікторії. Музейництво Австралії: специфічні умови, профілізація музейної мережі, визначні музеї, перспективні проекти.

Музеї Африки і Азії

Африка: особливості музейної потреби серед місцевого населення та переселенців. Археологічна та мистецька спадщини, як основні об'єкти музеєфікації. Національні та місцеві музеї африканських країн. Особливе значення міжнародної допомоги для розвитку музейної справи на Африканському континенті. Загальні культурно-історичні чинники виникнення та розвитку музейної справи, особливості музейництва в країнах Азії. Європейська колонізація і відкриття перших музеїв в Індії. Розвиток музейної культури Індії в другій половині XX ст. Колекції Топкапи-сарая. Особливості музейного розвитку Туреччини в 20-90-х рр. XX ст. Формування національних музеїв в Японії, храмові території та скарбниці країни.

Поява та розвиток музейних закладів у Китаї. Вплив офіційної ідеології на розвиток музеїв Китаю. Музеї світового значення на Азійському континенті.

Музейне будівництво в СРСР

Встановлення більшовицької влади і нова політика в музейній сфері. Діяльність художньо-історичних комісій. Збереження культурної спадщини: досягнення і прорахунки. Формування структури органів управління музейною справою та створення законодавчої бази для її функціонування. Дискусії щодо ролі музею в нових історичних умовах. Нові функції і завдання музеїв. Формування державної музейної мережі. Ліквідація музейних закладів, які не відповідали вимогам програми соціалістичного будівництва. Централізація та профілізація музеїв у радянській державі. Особливості музейного розвитку в другій половині XX ст. Використання тематичного методу експонування в радянських музеях. Особливості розвитку вітчизняної музейної справи в радянський період.

Музей у тоталітарному суспільстві

Феномен тоталітаризму і культура. Музеї і пропаганда. Набуття музеями невластивих їм функцій. Особливості побудови експозицій. Тематико-експозиційний комплекс. Примусове вилучення предметів із фондів і експозицій та розпродаж музейних зібрань: причини та наслідки. Кадрова політика, планове оновлення кадрового складу працівників музеїв. Масові кадрові чистки і політичні процеси. Згортання наукових досліджень в сфері профільних дисциплін, звуження тематики комплектування музейних фондів, Друга світова війна і доля музейних зібрань Європи.

Нові тенденції у розвитку музейної сфери у другій половині XX – на початку XXI ст.

Культурно-історична ситуація другої половини XX ст. і стан музейної сфери. Наслідки Другої світової війни для розвитку музейної справи. Процес поступового вдосконалення окремих напрямів музейної справи. Пошуки нового архітектурного образу музею. Початок міжнародного співробітництва в музейній галузі: створення ІКОМ. «Музейний вибух» 1960–1970-х рр.: передумови, сутність, наслідки. Існування музеїв «нового типу» одночасно із традиційними музеями, принципові відмінності в музейних моделях. Рівень теоретичного забезпечення музейної діяльності. Національні періодичні видання з музейної справи. Новий етап і форми міжнародної співпраці в музейній сфері. Використання музеями сучасних науково-технічних засобів. Новітнє розуміння музею та його соціальних функцій; нові критерії оцінки музейної діяльності. Пошуки оптимальних музейних моделей XXI ст. та їх різновиди. Міждисциплінарний характер теоретичного забезпечення музейної справи як обов'язкова умова її подальшого розвитку. Реституція музейних цінностей як актуальна проблема та шляхи її вирішення. Роль електронних засобів інформації у сфері музейництва. Основні теоретичні та практичні досягнення музейної справи в сучасних умовах.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Алмазова Н. С., Бикеева Н. Ю. История музеев мира: Учебно-методическое пособие для студентов дневного и заочного отделения, обучающихся по специальности «Музеология». Казань, 2008. 28 с.
2. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2003. 632 с.
3. Грицкевич В. П. История музейного дела. В 3-х частях. Часть 1: История музейного дела до конца XVIII века. Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2004. 408 с.
4. Грицкевич В. П. История музейного дела. В 3-х частях. Часть 2: История музейного дела конца XVIII – начала XX вв. Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2007. 336 с.
5. Грицкевич В. П. История музейного дела. В 3-х частях. Часть 3: История музейного дела в новейший период (1918–2000). Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2009. 152 с.

6. Костыря М. А. Крупнейшие художественные музеи мира: Учебно-методическое пособие. Санкт-Петербург, 2011. 50 с.
7. Лысыкова О. В. Музеи мира: Учебное пособие. 5-е изд. Москва: Флинта, Наука, 2019. 130 с.
8. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Київ : Вища школа, 1980. 120 с.
9. Музееведение. Музеи исторического профиля : Учеб. пособие для вузов / Под ред. К. Г. Левыкина, В. Хербста. Москва : Высш.школа, 1988. 430 с.
10. Овчинникова Б., Чижова Л. Музеи России: Становление и развитие до начала XX века. Учеб.пособие. – 2-е изд.. перераб. и дополн.. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та. 2002. 196 с.
11. Основы музееведения: учебное пособие / под ред. Э. А. Шулепова. Москва : Едиториал УРСС, 2005. 432 с.
12. Поршнев В. П. Музеи и музеи: учеб.-метод. пособие для студентов спец. «Музейное дело и охрана памятников». Санкт-Петербург, 1997. 35 с.
13. Шевченко В. В. Музеєзнавство: Навч. посібник для дистанційного навчання. Київ : Університет «Україна», 2007. 288 с.
14. Шляхтина Л. М. Основы музейного дела. Теория и практика : учеб. пособие для студентов педагогич. и гуманитарных вузов. Москва : Высшая школа, 2009. 184 с.
15. Юренева Т. Ю. Музееведение: Учеб. для высшей школы. 2-е изд. Москва : Академический проект, 2004. 560 с.
16. Юренева Т. Ю. Художественные музеи Западной Европы. История и коллекции : учеб. пособие / Федерал. агентство по культуре и кинематографии. Рос. ин-т культурологии. Москва : Трикта : Акад. проект, 2020. 414 с.

Інтернет-ресурси

1. Лувр – <http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp>
 2. Уфіцці – <http://www.polomuseale.firenze.it/uffizi/>
 3. музеї Ватикану – <http://www.christusrex.org/www1/vaticano/0-Musei.html>
 4. Прадо - <http://www.museodelprado.es/>
 5. Британський музей – <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/>
 6. Стара пінакотека – <http://www.pinakothek.de/alte-pinakothek>
 7. Ермітаж – <http://www.hermitagemuseum.org/>
 8. Музей Метрополітен – <http://www.metmuseum.org/>
- Інтернет-сайти з профілю дисципліни:*
9. Музейний простір Волині <http://volyn-museum.com.ua/>
 10. Музейний простір України <http://prostir.museum/>
 11. Міжнародна Рада музеїв <http://icom.museum/>
 12. Музеї світу <http://www.globmuseum.info/>

МУЗЕЄЗНАВСТВО

Музеєзнавство як наука

Трактування музеєзнавства як науки. Поняття «музейність». Поняття «музеологія». Співвідношення понять «музеєзнавство» і «музеологія». Поняття «музеографія», його трактування у вітчизняній і зарубіжній музейній традиції. Види музеографічних видань. Музейна справа як спеціальний вид наукової та культурно-освітньої діяльності.

Об'єкт музеєзнавства. Підходи до визначення предмету музеєзнавства: інституційний, предметний, аксіологічний, комплексний.

Структура музеєзнавства. Спеціальне і загальне музеєзнавство. Структура загального музеєзнавства: історія та історіографія, теорія музеєзнавства, музейне джерелознавство, прикладне музеєзнавство.

Місце музеєзнавства в системі наук, його зв'язок з природничими, суспільними, технічними науками.

Теоретичні проблеми музеєзнавства

Підходи до визначення музеєзнавства/музеології у західноєвропейській, російській, українській наукових традиціях. Музеєзнавство/музеологія: дефініція. Об'єкт музеології як науки. Концептуальні підходи до визначення предмету музеєзнавства/музеології. Визначення предмету музеєзнавства/музеології Й. Бенеша, З. Странського, В. Глузінського, І. Ян, К. Шрайнера, А. Разгона, Л. Шляхтіної, О. Мастеніци, Ф. Вайдахера, Я. Долака. Музейність як предмет пізнання музеології.

Генетичний, структуральний та прикладний компоненти структури музеології. Погляди на структуру музеології І. Неуступни та З. Странського. Теоретичне музеєзнавство як складова структури музеєзнавства. Загальна теорія / метамузеологія. Теорія документування. Теорія тезаврування. Теорія музейної комунікації. Взаємозв'язок теоретичної та прикладної музеології. Музеологія в системі наук. Зв'язки музеології з іншими галузями знань.

Музей як соціокультурне явище

Теорії походження музею: суб'єктивно-естетична, біологічна, філологічна, соціальна та ін. Концептуальні підходи до визначення поняття «музей». Музей як установа. Музей як соціальний інститут. Музей як культурна форма. Визначення музею Міжнародної ради музеїв – історія і структура визначення.

Соціальні функції музею

Історія формування та вивчення соціальних функцій музею. Характеристика соціальних функцій музею. Основні соціальні функції: документування і освіти-виховання. Похідні функції: охоронна, дослідницька, соціалізації особистості, рекреаційна, естетична, аксіологічна (ціннісна), інформаційна. Зв'язок між функціями музею. Динаміка та особливості розвитку соціальних функцій в сучасних умовах.

Класифікація музеїв в Україні

Поняття і завдання класифікації музеїв. Критерії класифікації: профіль, вид діяльності та адресат; спосіб здійснення функції документування (домінантний тип зібрань); форма власності (належність, юридичний статус); адміністративно-територіальна ознака. Класифікація музеїв за профілями. Класифікація музеїв за видом діяльності та адресатом (типами). Класифікація музеїв за способом здійснення функції документування (за домінантним типом музейних зібрань). Класифікація музеїв за формою власності (належністю, юридичним статусом) та адміністративно-територіальною ознакою. Поняття музейної мережі. Формування і сучасний стан музейної мережі в Україні.

Музейний предмет: зміст поняття, дефініція, типологія

Поняття «музейний предмет», його розробка у музеєзнавстві. Процес включення предмета до музейного зібрання. Поняття «предмет музейного значення», «середовище побутування». Артефакти, натуралії і ментефакти. Класифікація музейних предметів. Відтворення музейних предметів. Новітні тенденції в розумінні музейного предмета. Нематеріальні об'єкти спадщини в музеях.

Сутнісні характеристики музейного предмета

Первинний, археологічний і музеологічний контекст музейного предмета. Функції музейного предмета: генетична, утилітарно-споживча, науково-пізнавальна, інформативна, культурна, історична, комунікативна та функція моделювання. Властивості музейного предмета: інформативність, експресивність, атрактивність, репрезентативність, асоціативність. Інформаційний потенціал та інформаційне поле предмета. Цінність музейного предмета: наукова, історична, меморіальна, художня або естетична. Поняття «типовість», «раритетність» і «унікальність» музейного предмета.

Природничі музейні предмети

Об'єкти природи у музейній діяльності, природничомузейні колекції. Поняття «музейний предмет» у природничій музеології. Суть та особливості природничих музейних предметів. Природничі препарати: сухі, вологі і мікроскопічні. Живі об'єкти у музеях.

Художні музейні предмети

Твори мистецтва у музейній діяльності, художні колекції. Особливості художніх музейних предметів. Сутнісні характеристики образотворчих художніх музейних предметів.

Дослідна діяльність у музеях

Музеологічні дослідження: суть, значення, роль. Характеристика науково-дослідної роботи в музеї. Наукове дослідження, як особлива форма діяльності. Напрями дослідницької роботи в музеях: профільні і музеєзнавчі дослідження. Музеєзнавчі дослідження: розробка наукової концепції музею, дослідницький аспект комплектування фондів, науково-фондової, експозиційної, культурно-освітньої діяльності. Дослідження історії, теорії та методики музейної справи. Організація науково-дослідної роботи в музеї.

Основи музейного документування

Завдання музейного документування. Теоретичні засади музейної селекції. Поняття «комплектування музейних фондів». Наукова концепція комплектування музейних фондів. Перспективний та поточний плани комплектування. Критерії відбору предметів музейного значення. Специфіка документування сьогодення. Шляхи збереження об'єктів: *in situ*, *ex situ*, *in fondo*. Форми і методи комплектування фондів. Організація робіт з комплектування.

Наукова організація музейних фондів

Фондова робота як провідний напрям діяльності музеїв. Мета і завдання фондової роботи. Суть наукової організації музейних фондів. Основні одиниці обліку та зберігання у музеї: музейне зібрання, музейний фонд, музейна колекція, музейний предмет. Види музейних колекцій. Склад і структура музейних фондів. Наукова організація музейного зібрання.

Основи тезаврування: фондова робота

Розвиток музейних колекцій. Складові елементи (етапи) роботи з фондами. Поняття «облік музейних фондів». Етапи обліку: первинна реєстрація та інвентаризація. Особливості обліку науково-допоміжних матеріалів та предметів, що містять дорогоцінні метали та коштовне каміння. Каталогізація музейних фондів. Вивчення музейних предметів: атрибуція, класифікація й систематизація, інтерпретація. Критичний аналіз музейних предметів. Зберігання музейних фондів. Музеологічний контекст консервації і реставрації музейних предметів.

Документаційне забезпечення фондової роботи

Нормативно-правове забезпечення формування, розвитку та використання музейних фондів. Фондова документація: значення, завдання, типологія, специфіка.

Музейне джерелознавство

Проблема визначення джерела. Об'єкт і предмет музейного джерелознавства. Традиційне і нетрадиційне джерелознавство. Класифікація джерел. Принципи класифікації. Виявлення джерел (евристика). Встановлення тексту джерела. Встановлення походження джерела. Джерелознавчий аналіз (герменевтика). Джерелознавчий синтез.

Музейна комунікація

Основні етапи розвитку теорії музейної комунікації. Точний і гуманітарний підходи до вивчення специфіки комунікаційних процесів. Підходи до вивчення музейної комунікації: антропоцентричний, культурологічний, діалогічний, аксіологічний. Основні моделі музейної комунікації: пізнавальна, естетична, знакова, діалогова, міждисциплінарна, інформаційна. Комунікаційні канали у музеї та їх взаємодія. Стратегії комунікаційних процесів сучасного музею.

Експозиція – основа музейної комунікації

Експозиційна робота як напрям музейної діяльності. Поняття «музейна експозиція». Схема поділу музейної експозиції. Класифікація музейних експозицій. Характеристика експозиційних матеріалів. Експозиційний комплекс як структурний елемент музейної експозиції. Методи побудови експозиції. Принципи побудови експозиції. Проектування експозиції як вид проектно-міждисциплінарної науково-художньої діяльності. Експозиційне обладнання. Технічні засоби в експозиції.

Культурно-освітня функція музею

Поняття культурно-освітньої діяльності. Музейна педагогіка, музейна соціологія, музейна психологія як суміжні дисципліни, які формують теоретико-методологічне підґрунтя для здійснення культурно-освітньої діяльності. Музейна аудиторія, музейна культура. Форми культурно-освітньої діяльності. Екскурсія як основна форма культурно-освітньої роботи музеїв. Класифікація екскурсій.

Організація та управління музейною діяльністю

Стратегічне управління та стратегічне планування в музеї. Музейний маркетинг як задоволення і формування попиту в так званому просторі «вільного часу», або просторі дозвілля. Концепції музейного маркетингу. Сучасні технології музейного маркетингу. Віртуальні стратегії маркетингових комунікацій.

Організаційно-правові засади музейної справи

Нормативно-правове забезпечення музейної справи. Музеєзнавчі центри. Музеєзнавчі видання. Підготовка музейних кадрів. Український комітет Міжнародної ради музеїв (ІКОМ).

Музейна мережа України: проблеми та перспективи розвитку

Зміни у музейній мережі України у 1991–2021 рр. Музеї та екскурсійно-туристичний рух. Основні показники відвідуваності музеїв держави. Тенденції функціонування музейних установ в Україні.

Музейна мережа Криму і Донбасу в умовах війни та окупації

Музейна спадщина Автономної Республіки Крим. Одеса – музейна столиця Півдня України. Унікальні музейні колекції Слобожанщини. Найбагатші музеї Середнього Подніпров'я.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Микульчик Р. Словник-довідник термінології музейництва. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 128 с.
2. Российская музейная энциклопедия : в 2 т. ; Гл. ред. А. А. Сундиева. Москва : Прогресс, «Рипол Классик», 2001. Т. 1. 416 с. ; Т. 2. 436 с.
3. Словарь актуальных музейных терминов / Авторы-сост. : М. Е. Каулен, А. А. Сундиева, И. В. Чувилова, и др. *Музей*. 2009. № 5. С. 47–68.
4. Key Concepts of Museology / Пер. с фр. А. Урядниковой ; ed. by A. Desvallées, F. Mairesse. P. : Armand Colin, 2010. 90 p.

Підручники та посібники

1. Ананьев В. Г. История зарубежной музеологии : учеб.-метод. пособ. Санкт-Петербург, 2014. 136 с.
2. Ананьев В. Г. Национальные и международные музейные организации : учеб.-метод. пособ. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 2013. 140 с.
3. Бабарицька В. К., Короткова О. Ю., Малиновська А. Я. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
4. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посіб. [пер. з нім. В. Лозинський]. Львів : Літопис, 2005. 632 с.
5. Виноградова О. В., Дарчук В. Г. Основы музеєзнавства : навч. посіб. Львів : Магнолія, 2012. 182 с.
6. Гоцуляк В. В. Музеєзнавство. Всесвітня історія і історична наука, історія України, історіографія, архівознавство : термінологічний, понятійний словник-довідник : навч. посіб. Черкаси : видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2015. 616 с.
7. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія : формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова та ін. Київ : ВД «Стилос», 2010. 528 с.
8. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Київ : Вища школа, 1980. 120 с.
9. Музееведение. Музеи исторического профиля : учеб. пособ. для вузов по спец. «История» / Под ред. К. Г. Левыкина и В. Хербста. Москва : Высш. шк., 1988. 431 с.
10. Музей : менеджмент і освітня діяльність : пер. с нидерл. / упоряд. Герман Аарте, Зеновій Мазурик. Львів : Літопис, 2009. 224 с.
11. Музейное дело России. 3-е изд., испр. и доп. / Под ред. Каулен М. Е. (отв. ред.), Коссовой И. М., Сундиевой А. А. Москва : ВК, 2010. 676 с.: ил.
12. Основы музееведения : учеб. пособ. Москва : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2013. 432 с.
13. Пантелейчук І. В. Трансформація музею як соціокультурного інституту. Київ, 2016. 215 с.
14. Поляков Т. П. Как делать музей? (О методах проектирования музейной экспозиции) : учеб. пособ. для студ. и аспирантов. Москва : Высшая школа, 1996. 253 с.
15. Поправко Е. А. Музееведение : учеб. пособ. URL : <http://abc.vvsu.ru/Books/muzeebed/default.asp>.
16. Прибєга Л. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини. URL : https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD1_Prybicha.pdf.
17. Руденко С. Б. Музейна пам'ятка : соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей : моногр. Київ : НАКККиМ, 2012. 120 с.
18. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 428 с.
19. Салата О. О. Основы музеєзнавства : навч.-метод. посіб. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
20. Сотникова С. И. Естественноисторическая музеология. Томск : Изд-во Томского ун-та, 2011. 304 с.
21. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 2004. 370 с.
22. Столяров Б. А. Основы экскурсионного дела. Санкт-Петербург : Пресс, 2002. 168 с.
23. Томилов Н. А. Музеология как отрасль знаний : избран. лекц. для студ. высш. учеб. завед. Омск : Издат. дом «Наука», 2012. 100 с.
24. Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство : навч. посіб. для дистан. навч. Київ : Університет «Україна», 2007. 288 с.
25. Шляхтина Л. М. Основы музейного дела : теория и практика : учеб. пособ. Москва : Высш. шк., 2005. 183 с. URL : <http://www.irbis.vogu.ru/repos/12042/HTML/sod.htm>.
26. Юрєнева Т. Ю. Музееведение : учеб. для высш. шк. Москва : Академический проспект, 2003. 560 с.

27. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей : учеб. пособ. по музейной педагогике. Москва, 2001. URL : <http://www.museum.ru/future/lmp/books/archive/Musped.pdf>.
28. Якубовський В. І. Музеєзнавство. Підручник. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2010. 352 с.

Наукові публікації

1. Гріффен Л. Музей як соціокультурний феномен. *Ніжинська старовина*. 2012. Вип. 14 (17). С. 5–11.
2. Долак Я. Музеология – настоящее и будущее. *Музеология – музееведение в XXI веке. Проблемы изучения и преподавания*. Материалы Междунар. науч. конф. Санкт-Петербург, 14–16 мая 2008 года. Санкт-Петербург : Издательство СПбГУ, 2009. С.12–19. URL : <http://www.museology-spb.narod.ru/bibr/Dolak.doc>.
3. Каулен М. Музей или не-музей? *Музей*. 2010. № 8. С. 4–11.
4. Климишин О. С., Шидловський І. В. Історія становлення природничих музеїв. *Наукові записки Державного природознавчого музею*. 2014. Вип. 30. С. 23–30.
5. Кожушко Б. М., Титова О. М. Музейна справа в Україні : стан і перспективи. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2014. Вип. 25. С. 136–144.
6. Мастеница Е. Н. Новые тенденции в развитии музея и музейной деятельности Триумф музея? : сб. статей. Санкт-Петербург : Изд. «Осипов», 2005. С. 138–146.
7. Мастеница Е. Н. Интердисциплинарность музееведения и ее отражение в концепции музееведческого образования. *Музейное образование. История и современные концепции*. Сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф. Санкт-Петербургский гос. университет культуры и искусств, 18–19 апр. 2002 г. Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2004. С. 41–46. URL : <http://www.bvahan.com/museologypro/docs/interdis1.doc>.
8. Мастеница Е. Н., Шляхтина Л. М. Музееведение как фактор оптимизации развития музейного дела. *Культурологические исследования в Сибири*. Омск: Изд. Дом «Наука», 2009. № 3 (29). С. 65–73. URL : http://www.bvahan.com/museologypro/muzevedenie.asp?li2=5&c_text=111.
9. Омельченко Ю. Музеєзнавство, музеологія. Українська архівна енциклопедія / Держкомархів України, УНДІАСД. Київ : Видавництво «Горобець», 2008. 881 с.
10. Смаглий К. В. Європейський досвід реформування музейної сфери: уроки для України. *Будуємо нову Україну* : збірн. конф. м. Київ, 26–27 листоп. 2014 р. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. С. 138–154.
11. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки. *Музей*. 2009. № 5. С. 4–9.
12. Шляхтина Л. М. Современная музеология : горизонты теоретизирования. *Вопросы музеологии*. 2013. № 1 (7). С. 12–18.

Інтернет ресурси:

13. Музейний простір Волині. URL: <http://volyn-museum.com.ua/>
14. Волинський краєзнавчий музей. URL: <http://volyn-kray-mus.at.ua/>
15. European Museum Forum. URL: <https://www.europeanforum.museum/>
16. International Coalition of Sites of Conscience. URL: <http://www.sitesofconscience.org>
17. International Committee For Museology. URL: <https://www.icofom.mini.icom.museum/>
18. ICOFOM Study Series. URL: <http://network.icom.museum/icofom/publications/our-publications/>
19. International Council of Museums. URL: <http://icom.museum/>
20. ICOM News Magazine. URL: <http://icom.museum/media/icom-news-magazine/>
21. International movement for a new Museology. URL: <http://www.minom-icom.net/>
22. Museological News. URL: <http://network.icom.museum/icofom/icofom-news/museological-news/>

МУЗЕЙНІ ЦЕНТРИ СВІТУ

Провідні тенденції розвитку музеїв світу у XXI ст.

Видозміна в сучасному суспільстві поглядів на роль і місце музеїв у соціумі. Міжнародне законодавство про музеї і музейну справу. Роль міжнародних музейних організацій у визначенні перспектив світового музейництва. Потреба застосування у діяльності музеїв інноваційних технологій, спричинених переходом до «суспільства інформації». Музейний менеджмент. Економічні аспекти управління музейними центрами, їх фінансування. Грантова підтримка діяльності музейних центрів.

Інтерактивність як засіб розвитку музейного закладу. Нові види музейної комунікації. Важливість подальшої інтеграції туристичної індустрії в систему музеїв та інших закладів, які несуть відповідальність за національну культурну та природну спадщину, залучення додаткових коштів для їх розвитку. Міжмузейна співпраця, взаємини музейних центрів світу з суспільством і державою. Розвиток музейних центрів світу в умовах пандемії COVID-19.

Міста континентів як музейні центри світового значення

Поява і розвиток міст – зосереджень музейних закладів. Соціокультурний складник їх функціонування у різні історичні періоди. Культурне середовище міст – вагомий чинник їх становлення як провідних музейних осередків. Роль представників соціальної (світської та духовної) еліти у перетворенні міст у музейні центри.

Збірки музеїв і галерей Європи як цінні культурні надбання людства.

Роль музейних центрів європейського континенту у розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв і галерей Європи. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Лувр, Музей д'Орсе, Центр Жоржа Помпіду (Париж); музеї Ватикану (Рим); Британський національний музей, Музей Альберта і Вікторії, Музей мадам Тюссо, Тауер – музейний комплекс з колекціями бойової зброї і коштовностей британської корони, Галерея Тейт (Лондон); музей Прадо (Мадрид); Державний Ермітаж (Санкт-Петербург); Третьяковська галерея (Москва); Рейксмузеум (Амстердам), музей Рембрандта (Гаага); Дрезденська картинна галерея; Художньо-історичний музей, Музей історії мистецтв XIX і XX ст., музей в палаці Бельведер (Відень); музеї Греції, Данії, Польщі, Литви, Норвегії, Португалії, Швеції, Фінляндії, Чехії, інших країн Європи).

Музейні центри України

Основні тенденції розвитку провідних музейних центрів України у XXI ст. Характеристика експозицій, фондів збірок, особливостей роботи з вітчизняними та іноземними туристами, креативні менеджерські рішення у музеях: **Києва:** Національний музей історії України, Національний художній музей України, Національний музей Тараса Шевченка, Музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків, Музей історичних коштовностей України, Музей історії України у Другій світовій війні, Національний музей «Меморіал жертв Голодомору», Музей Революції Гідності, ін.; **Львова:** Львівський історичний музей, Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького, Державний меморіальний музей Михайла Грушевського, музей Івана Франка, ін.; **Дніпра:** Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького, ін.

Музейні зібрання азійського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Азії в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азійського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: музей історії

Ієрусалиму, музей країн Біблії, Вад Яшем (Ізраїль); палацовий комплекс-музей «Гугун» («Давні палаці»), історичний музей Мавзолей Мао Цзедун, Велика китайська стіна (Китай); Тадж-Махал, національний музей Індії (Індія); Голуба мечеть (мечеть Султана Ахмета), музей храму св. Софії (Айя Софія), палац Топкапи (Туреччина); Токійський національний художній музей, музей дзюдо (Японія).

Музейні зібрання американського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Північної та Південної Америки в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Національний музей, Історичний музей, музей індіанців (Бразилія); Національний антропологічний музей (з колекціями предметів цивілізації майя та ацтеків), музей природничої історії (Мексика); Національна галерея мистецтв, Смітсонівський музей авіації і космосу, Метрополітен-музей, Уїтнівський музей американського мистецтва, ін. (США); Національна галерея, Національний музей науки і техніки, Канадський музей природи (Канада).

Музейні зібрання африканського континенту як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів Африки в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Музей етнографії і давньої історії, Національний музей античності (Алжир); Єгипетський музей, Долина царів, історичний комплекс пам'ятників «Піраміди» у Гізі (Єгипет); Музей Трансвааля (з експонатами природничої історії), муніципальна художня галерея, Військовий музей (ПАР).

Музейні зібрання Австралії та Океанії як цінні культурні надбання людства. Роль музейних центрів регіону в розвитку туризму

Історія виникнення та розвитку провідних музеїв азіатського континенту. Найвідоміші експонати і фондові збірки. Інновації в діяльності та управлінських рішеннях, роль у розвитку туристичної індустрії (на прикладах музеїв: Природничо-науковий музей, Національна художня галерея Нового Південного Уельсу, Національний морський музей (Австралія); Рожевий сад Парнела, музей транспорту і техніки, Національна галерея мистецтв (Нова Зеландія).

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Адаменко Д. Прорив у новий простір. *Музейний простір*. 2013. № 1 (7). С. 50–53.
2. Бекетова В. М. Музей і майбутнє: тенденції розвитку музеїв у світі на межі тисячоліть. *Музей і майбутнє*. Дніпропетровськ : Поліграфіст, 1998. С. 7–11.
3. Буравченков А. А. Культура і туризм : взаємодія і збагачення. Київ : Українська культура, 1999. 278 с.
4. Великие музеи мира : в 105 т. Гл. ред. А. Барагамян. Москва, 2012–2014.
5. Гаврилюк С. Створення та діяльність міжнародних музейних організацій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2018. № 6 (379). С. 156–164.
6. Гаврилюк С. Перспективи музеїв як об'єктів культурного туризму. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2019. № 7 (380). С. 144–153.
7. Гончарова О. М. Художні музеї США та Канади. Навч. посібник. Київ : Вид. центр КНУКіМ, Логос, 2018. 160 с.
8. Зубар М. В. Функції та завдання трансформації музею як культурної інституції в умовах сьогодення. *Праці Центру пам'яткознавства*. Вип. 31. Київ, 2017. С. 44–49.

9. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято. Київ : ВД «Стилос», 2010. 528 с.
10. Куценко С. Ю. Особливості використання інтернет-технологій у вітчизняній музейній практиці: монографія. Умань : Сочінський М. М., 2017. 196 с.
11. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів : Простір-М, 2016. 408 с.
12. Музеи мира. Ред. группа : О. Елисеєва, Т. Евсеева. Москва : Мир энциклопедий, 2006. 183 с.
13. Национальный Киево-Печерский историко-культурный заповедник. Киев : Комсомольская правда-Украина, 2012 (Серия «Великие музеи мира». Т. 30).
14. Хадсон К. Влиятельные музеи. Пер. с англ. Л. Мотылев. Новосибирск : Сибирский хронограф, 2001. 194 с.
15. Юрєнева Т. Ю. Музеи мира: история и коллекции, шедевры и раритеты. Москва : Эксмо, 2011. 496 с.
16. Яковець І. О. Художній музей ХХІ століття: монографія. Черкаси. Вовчок О. Ю., 2016. 463 с.

Інтернет-ресурси

1. Лувр – <http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp>
 2. Уфіцці – <http://www.polomuseale.firenze.it/uffizi/>
 3. Музеї Ватикану – <http://www.christusrex.org/www1/vaticano/0-Musei.html>
 4. Прадо - <http://www.museodelprado.es/>
 5. Британський музей – <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/>
 6. Стара пінакотека – <http://www.pinakothek.de/alte-pinakothek>
 7. Ермітаж – <http://www.hermitagemuseum.org/>
 8. Третьяковська галерея – <http://www.tretyakovgallery.ru/>
 9. Музей Метрополітен – <http://www.metmuseum.org/>
- Інтернет-сайти з профілю дисципліни:*
10. Музейний простір Волині <http://volyn-museum.com.ua/>
 11. Музейний простір України <http://prostir.museum/>
 12. Міжнародна Рада музеїв <http://icom.museum/>
 13. Музеї світу <http://www.globmuseum.info/>

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

Пам'яткознавство як наукова дисципліна. Історіографія та джерела курсу

Становлення пам'яткознавства як наукової дисципліни. Основні поняття: пам'яткознавство, історичне пам'яткознавство, пам'ятка, рухома і нерухома пам'ятка, пам'ятки загальнонаціонального та місцевого значення, культурна спадщина, об'єкт культурної спадщини тощо. Стан наукової розробки теми у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Внесок українських учених у становлення пам'яткознавства як наукової дисципліни. Збірки архівів України, Російської Федерації, Республіки Польща, інших держав, публікації документів і матеріалів про пам'яткознавство України. Матеріали про вивчення та збереження історико-культурної спадщини в музеях і бібліотеках України. Нормативно-правова база сучасного пам'яткознавства та пам'яткоохоронної діяльності в Україні. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.).

Становлення нормативно-правової бази пам'яткознавства в українських землях у ХІХ – на початку ХХ ст.

Теоретичні засади вивчення і збереження культурної спадщини в Російській імперії. Законодавчі державні та церковні установи Російської імперії: Міністерство

внутрішніх справ, Синод, Статистичний комітет, ін. Поняття пам'ятки в російському пам'яткознавстві XIX – початку XX ст. Дискусія щодо змісту терміна «пам'ятка старовини». Російське законодавство першої половини XIX ст. про охорону пам'яток світської та церковної старовини. Російське законодавство другої половини XIX – початку XX ст. про світські і церковні пам'ятки. Нормативно-правова база пам'яткознавства в українських землях під владою монархії Габсбургів.

Пам'яткознавство в українських землях у XIX – на початку XX ст.

Зародження пам'яткознавчої діяльності в Наддніпрянській Україні. Заснування науково-громадських осередків. Губернські статистичні комітети. Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.). Пам'яткознавча діяльність Київської археографічної комісії. Московське археологічне товариство, Історичне товариство Нестора літописця, Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва, ін. науково-громадські осередки в обговоренні теоретичних засад пам'яткознавства, охороні пам'яток історії та культури українських земель. Губернські вчені архівні комісії. Роль загальноросійських археологічних з'їздів у розробці понятійно-категоріального апарату пам'яткознавства, активізації пам'яткоохоронної діяльності. Проблеми у здійсненні пам'яткознавчої роботи в самодержавній Росії. Пам'яткознавча діяльність Михайла Максимовича, Володимира Антоновича, Івана Каманіна, Миколи Біляшівського, Ореста Левицького, Михайла Грушевського.

Австрійське пам'яткоохоронне законодавство XIX – початку XX ст. Нормативно-правові документи крайових органів влади Галичини (друга половина XIX – початок XX ст.). Питання охорони пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Участь учених Львівського та Чернівецького університетів, Ставропігійського інституту у Львові в розвитку пам'яткознавства. Створення та діяльність музейних закладів.

Розробка питань пам'яткознавства і доля українських пам'яток у 1917 – 1921 рр.

Заходи українських національних держав з обговорення теоретичних питань пам'яткознавства, забезпечення вивчення та збереження культурної спадщини. Перші спроби створення державних органів охорони пам'яток в Україні у період 1917–1919 рр. Повернення з Росії української історико-культурної спадщини – одне з вагомих зовнішньополітичних завдань у 1918 р. Пам'яткоохоронна діяльність національних українських урядів у 1917–1921 рр. Дискусії щодо змісту категорії «пам'ятка». Формування більшовицького пам'яткоохоронного законодавства у 1918–1921 рр.

Здобутки і втрати пам'яткознавства на теренах радянської України у 1920-х – 1930-х рр.

Радянське законодавство 1920-1930-х рр. про пам'ятки історії та культури. Монументальна пропаганда. Основні напрями пам'яткоохоронної діяльності громадських об'єднань і товариств радянської України до Другої світової війни. Роль історичних комісій, етнографічної комісії, комітетів ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х–1930-х рр. Діяльність Михайла Грушевського, Федора Ернста, Юхима Сіцинського, Дмитра Яворницького, інших діячів науки і культури з вивчення і збереження пам'яток. Трагізм українського пам'яткознавства в умовах сталінської тоталітарної системи (1930-ті роки). Репресоване пам'яткознавство. Нищення церковної старовини.

Пам'яткознавство й пам'яткоохоронна справа в західноукраїнських землях міжвоєнного періоду (1921–1939 рр.)

Правове забезпечення пам'яткоохоронної діяльності. Специфіка ставлення урядів Другої Речі Посполитої, Румунії та Чехословаччини до української культурної спадщини.

Створення та діяльність в Західній Волині пам'яткоохоронних наукових товариств і музейних закладів. Внесок українських наукових і громадських осередків, музейних закладів Східної Галичини, Буковини, Закарпаття у збереження національної культурної спадщини. Пам'яткознавець Іларіон Свенціцький. Діяльність у царині пам'яткознавства й пам'яткоохоронної справи митрополита УГКЦ Андрея Шептицького, археолога Ярослава Пастернака, музейника Анатолія Дублянського, інших особистостей.

Доля української культурної спадщини в період Другої світової війни (1 вересня 1939 р. – 2 вересня 1945 р.)

Занепад пам'яткоохоронної справи в радянській Україні на початковому етапі війни (вересень 1939 р. – червень 1941 р.). Втрати пам'яток після приєднання частини західноукраїнських земель до СРСР (1939 рік та 1940 рік). Нищення української культурної спадщини внаслідок бойових дій німецько-радянської війни (червень 1941 р. – жовтень 1944 р.). Підсумки втрат Україною пам'яток історії та культури в період війни.

Тенденції розвитку пам'яткознавства і пам'яткоохоронної справи в Україні у другій половині 1940-х – 1980-х рр.

Радянське законодавство про пам'яткознавство та організацію пам'яткоохоронної діяльності. Політико-ідеологічний підхід до охорони культурної спадщини. Трагізм становища сакральної спадщини наприкінці 1950-х – у першій половині 1960-х років. Паспортизація пам'яток України у 1960-х рр. Участь України у міжнародних заходах щодо збереження культурної спадщини. Актуалізація на початку 1960-х рр. створення розгалуженої мережі музейних закладів. Формування та реорганізація державних органів охорони пам'яток.

Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) у другій половині 1960-х – у 1980-х рр., розробка Товариством теоретичних засад пам'яткознавства. Дискусія кінця 1970-х – 1980-х років щодо терміну «пам'ятка». Закон Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» (1978 р.). Розгортання діяльності історико-культурних заповідників, музейних закладів.

Початок підготовки Зводу пам'яток історії та культури України. Започатковані часописом УТОПІК «Пам'ятки України» програми: «Забуті могили», «Некрополі України», «Фортеці України», «Шевченківські місця в Україні», «Часи козацькі», ін. Співпраця УТОПІК із закордонними пам'яткознавчими організаціями. Залучення Українського фонду культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців (кінець 1980-х рр.) до пам'яткоохоронної справи. Внесок у розробку пам'яткознавства Михайла Брайчевського, Григорія Логвина, інших громадських діячів.

Стан і перспективи пам'яткознавства і пам'яткоохоронної діяльності у незалежній Україні

Концептуальні засади здійснення пам'яткоохоронної діяльності в Україні в добу незалежності. Конституція України 1996 р. про охорону культурної спадщини. Закони України щодо збереження культурної-спадщини: «Основи законодавства про культуру» (1992 р.), «Про музеї та музейну справу» (1995 р.), «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини» (2002 р.) тощо.

Державна система охорони пам'яток історії та культури в Україні. Пам'яткоохоронні державні органи та громадські організації. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1990-ті роки – перші два десятиліття ХХІ ст.). Створення та діяльність Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. Підготовка Зводу пам'яток історії та культури України. Методичні рекомендації по підготовці матеріалів Зводу пам'яток історії та культури України (1993 р.).

Проблема розшуку та повернення історико-культурних пам'яток в Україну. Проблема реставрації та консервації історико-культурних пам'яток. Сучасна пам'яткознавча діяльність музейних закладів. Роль Всеукраїнської спілки краєзнавців

України у розвитку пам'яткознавства та пам'яткоохоронної діяльності. Внесок закладів вищої освіти України, наукових інституцій у розвиток пам'яткознавства. Роль бібліотек і архівів у системі охорони та збереження пам'яток. Перспективи розвитку української пам'яткознавчої науки.

Внесок українських істориків, археологів, мистецтвознавців в українську пам'яткознавчу науку і пам'яткоохоронну діяльність (1990-ті рр. – перші два десятиліття XXI ст.)

Пам'яткознавча діяльність Олени Апанович, Сергія Заремби, Петра Тронька, Петра Толочка, Бориса Возницького, Вячеслава Горбика, Віктора Акуленка, Віктора Вечерського, Леоніда Гріффена, Олени Титової, Петра Ричкова, Сергія Кота, Руслани Маньковської, Богдана Колоска. Роль науковців Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПІК, Інституту археології НАН України, Інституту історії НАН України, Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, Інституту археографії імені М. Грушевського НАН України, інших наукових установ у розвитку і окресленні перспектив українського пам'яткознавства, підготовці Зводу пам'яток історії та культури України.

Класифікація пам'яток. Археологічна спадщина в сучасному українському суспільстві

Класифікація пам'яток (згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини», 2000 р.). Типи і види пам'яток, їх характеристика. Поняття археологічної пам'ятки та його еволюція. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.). Сучасний стан досліджень археологічної спадщини. Пам'ятки археології України. Актуальні проблеми охорони та використання пам'яток археології.

Пам'ятки історії в системі культурної спадщини

Поняття «пам'ятка історії». Класифікація історичних пам'яток. Дискусії представників пам'яткознавчої науки щодо дефініції «пам'ятки історії», висловлені у наукових публікаціях (Л. Гріффен, Л. Федорова, ін.). Пам'ятки державного устрою та суспільного життя в Україні. Відображення в пам'ятках історії національно-визвольного руху українців. Дослідження пам'яток воєнної історії. Сакральні пам'ятки. Некрополістичні пам'ятки.

Пам'ятки монументального мистецтва: вивчення та охорона

Поняття пам'ятки монументального мистецтва. Класифікація такого виду пам'яток, характеристика. Пам'ятки монументального мистецтва України. Вивчення і збереження пам'яток монументального мистецтва: історична ретроспектива і сучасний стан.

Пам'ятки архітектури і пам'ятки містобудування

Пам'ятки архітектури: проблеми визначення та класифікації. Поняття пам'ятки містобудування, особливості цих пам'яток, їх класифікація, місце в системі культурної спадщини. Збереження, охорона та використання пам'яток архітектури та пам'яток містобудування в Україні.

Пам'ятки науки і техніки

Феномен пам'ятки науки і техніки. Класифікація пам'яток науки і техніки (за Л. Гріффеном та В. Константиновим). Пам'ятки науки і техніки в музейних зібраннях. Нерухомі пам'ятки техніки, проблеми їх вивчення і збереження.

Ландшафтні пам'ятки. Об'єкти садово-паркового мистецтва

Ландшафтна концепція і пам'яткознавство. Ландшафтні пам'ятки, їх вивчення та збереження в Україні. Світовий досвід збереження ландшафтних об'єктів культурної спадщини. Об'єкти садово-паркового мистецтва як поєднання паркового будівництва з

природними або створеними людиною ландшафтами, особливості їх вивчення та збереження в Україні.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Актуальні питання виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. 2 Ч. Ч. 1. Київ : Інститут історії України НАН України, 1999. 255 с.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990). Київ : Вища школа, 1991. 273 с.
3. Вечерський В. Фортеці й замки України. Київ : Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень, 2011. 664 с.
4. Гаврилюк С. В. Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.): монографія. 2-е вид., доп. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 536 с.
5. Гріффен Л., Константинов В. Титова О. Пам'ятки техніки. Київ, 2010. 127 с.
6. Денисенко Г. Г. Воєнна історія України в контексті дослідження і збереження культурної спадщини. Київ : Інститут історії України НАН України, 2011. 289 с.
7. Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. Нарис історії і діяльності. Київ, 1993. 246 с.
8. Заремба С. Нариси з історії українського пам'яткознавства. Київ : ТОВ Видавництво «Аратта», 2002. 204 с.
9. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. Київ : Логос, 1995. 447 с.
10. Збережена спадщина (Українському товариству охорони пам'яток історії та культури – 40 років): Збірник матеріалів і документів / упорядн. Титова О., Пархоменко М., Демиденко О. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2007. 280 с.
11. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини / автори-упорядники Сердюк О., Бобровський Т., Кириленко Л. Чернігів : ВАТ «РВК «Деснянська правда, 2011. 796 с.
12. Історико-культурна спадщина: проблеми дослідження і збереження : монографія. Редкол. В. О. Горбик, О. П. Дорошко, С. І. Кот та ін. Київ : Інститут історії України НАН України, Інститут туризму ФПУ, 1998. 399 с.
13. Каткова Т. Г. Правова охорона культурної спадщини в Україні. Харків : Право, 2008. 216 с.
14. Кот С. Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – поч. XXI ст.) : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 1020 с.
15. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відп. ред.), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 486 с.
16. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах XX – початку XXI століть. Львів : Простір-М, 2016. 408 с.
17. Основи пам'яткознавства / наукові редактори Леонід Гріффен, Олена Титова / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Бо-Басен (Маврикій)-Київ : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 635 с.
18. Охорона культурної спадщини. Нормативна база: Збірник документів (3-тє видання, доповнене, перероблене). Авт.-упор. Пархоменко М. Т., Титова О. М., Рудика Н. М., Левада М. Є. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2010. 388 с.
19. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. док. / Упор. Л. В. Прибега та ін. Київ : Інститут культурології Академії мистецтв України, 2009. 416 с.
20. Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика. / Упорядн. С. І. Кот, В. О. Горбик, Г. Г. Денисенко та ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 2007. 336 с.

21. Федорова Л. Д. Діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва зі збереження культурної спадщини України (1910–1920 рр.). Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. 296 с.

22. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870–1910-і рр. Київ : Інститут історії України НАН України, 2013. 373 с.

Статті

23. Гаврилюк О. Н. Анатолій Дублянський – дослідник і популяризатор історії та пам'яток Волині. *Питання історії України*. 2009. Т. 12. С. 52–56.

24. Гаврилюк О. Н. Пам'ятки українського сакрального мистецтва західноукраїнських земель в умовах міжвоєнної Польщі: збереження та охорона. *Питання історії України*. 2012. Т. 15. С. 145–150.

25. Гаврилюк О. Н., Гаврилюк С. В. Історичний нарис пам'яткоохоронної справи. *Основи пам'яткознавства* / наукові редактори Леонід Гріффен, Олена Титова / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК; International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group. Бо-Басен (Маврикій)-Київ : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. С. 420–483.

26. Гаврилюк С. Микола Біляшівський – теоретик пам'яткоохоронної і музейної справи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29. Т. 5. С. 237–243.

27. Гаврилюк С. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні: виклики сьогодення. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Випуск XVI. Луцьк : КП ІАЦ «Волинськ-енергософт», 2020. С. 227–239.

28. Гаврилюк С. В. Вивчення й збереження волинських старожитностей Київським товариством охорони пам'яток старовини і мистецтва. *Питання історії України* : Збірник наукових статей. Чернівці : Золоті литаври, 1998. Т. 2. С. 279–290.

29. Гаврилюк С. В. Волинь у дослідженнях Історичного товариства Нестора-літописця. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2000. № 1. Луцьк. 2000. С. 45–50.

30. Гаврилюк С. В. Питання охорони історичних пам'яток у діяльності державних установ і громадських організацій в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.). *Студії з архівної справи та документознавства* / Держкомархів України; УНДІАСД ; Європейський ун-т; редкол.: І. Б. Матяш (гол. ред.), Н. М. Христова (заст. гол. ред.) та ін. Київ, 2002. Т. 8. С. 147–153.

31. Гаврилюк С. В. Поняття історичної пам'ятки в російському пам'яткознавстві XIX – початку XX століть. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2002. Вип. 2. С. 229–240.

32. Гаврилюк С. В., Гаврилюк О. Н. Увічнення пам'ятних місць національної воєнної історії у західноукраїнських землях (1920 – 1930-ті роки). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Т. 32 (71). № 2. 2021. С. 11–18.

33. Гоменюк В. М., Горькова А. О. Пам'яткоохоронні програми Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1966–2018 рр.). *Праці Центру пам'яткознавства*. 2018. Вип. 34. С. 5–23.

34. Горбик В. О. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні. *Укр. іст. журн*. 2004. № 2. С. 133–144.

35. Денисенко Г. Підготовка «Зводу пам'яток історії та культури України» : наукові напрацювання та перспективи в Україні. *Краєзнавство*. 2012. № 3. С. 118–125.

36. Денисенко Г. Г. Проблема дослідження пам'яток воєнної історії XX ст. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2001. Вип. 3. С. 109–125.

37. Закон України «Про охорону культурної спадщини». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.

38. Колосок Б. В. Пам'ятки містобудування та їх охорона. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2001. Вип. 3. С. 49–73.
39. Курило Т. Проблеми реалізації законодавства України про охорону культурної спадщини та деякі шляхи їх подолання. *Право України*. 2003. № 3. С. 125–126.
40. Охорона культурної спадщини: заходи щодо збереження пам'яток. *Музеї України*. 2007. № 2/3. С. 40–41.
41. Прибега Л. В. Основний міжнародний документ про пам'яткоохоронне співробітництво (до 40-річчя Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини). *Праці Центру пам'яткознавства*. 2012. Вип. 21. С. 5–10.
42. Руденко С. Б. Про поняття «пам'яткознавство» та «пам'яткознавчі дисципліни». *Праці Центру пам'яткознавства*. 2014. Вип. 26. С. 5–16.
43. Сарбей В. Пам'яткознавчі ініціативи академіка М. С. Грушевського. *Київська старовина. Історичний науково-популярний та літературний журнал*. 1996. № 4/5. С. 126–134.
44. Семенчук А. Теорія і практика набуття статусу «пам'ятки» об'єктом культурної спадщини. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2012. Вип. 16. С. 11–17.
45. Титова О. Деякі актуальні питання збереження культурної спадщини України. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2009. Вип. 16. С. 5–10.
46. Титова О. М. Деякі проблемні питання обліку пам'яток культурної спадщини в Україні. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2018. Вип. 33. С. 276–281.
47. Тютюнник Ю. Г. Пам'ятки містобудування в індустріальній спадщині (на прикладі цукрозаводів України). *Праці Центру пам'яткознавства*. 2014. Вип. 26. С. 297–310.
48. Федорова Л., Піскова Е. Нерухомі пам'ятки історії. *Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2007. С. 177–247.
49. Харковенко Р. В. Пам'ятки культурної спадщини в умовах ведення бойових дій на тимчасово окупованих територіях: міжнародний досвід й Україна. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2018. Вип. 33. С. 36–48.
50. Худолей О. С. Українське пам'яткознавство: сучасні проблеми та тенденції. *Гуманітарний вісник. Сер.: Історичні науки*. 2011. Число 17. Вип. 3. С. 46–49.

Інтернет ресурси:

51. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – <https://www.iccrpom.org/>
52. International Council on Monuments and Sites – <http://www.icomos.org/en/>
53. International Union of Architects – <https://www.uia-architectes.org/>
54. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – <https://en.unesco.org/>
55. World Heritage Centre UNESCO – <https://whc.unesco.org/>
56. World Heritage List – <http://whc.unesco.org/en/list/>

КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ

Суть та види туризму

Поява термінів «туризм» та «турист» та їх етимологія (латинське, французьке, англійське походження). Суть туризму та його основні визначення. Проблема класифікації видів та форм туризму. Види туризму за формою організації; метою подорожі; спрямованістю туристичних потоків; масштабами охоплення території; способом пересування та використанням транспортних засобів; терміном поїздки; сезонністю; демографічним і соціальним складом учасників подорожі; ступенем організованості; принципами організації продажу туру; формою організації туристичного обслуговування.

Визначення культурного туризму та його основні дефініції

Культурний туризм. Історичний туризм. Культурно-пізнавальний туризм. Історико-культурний туризм. Різноманітність культурного туризму. Наукові підходи щодо висвітлення суті поняття «культурний туризм». ICOMOS (міжнародна рада з питань

пам'яток і визначних місць) про суть культурного туризму. Визначення культурного туризму у Хартії з культурного туризму. Формулювання суті культурного туризму у працях дослідників: форма туризму; сучасна технологія розвитку туризму; подорож; переміщення за межі постійного проживання; форма споживання і рекреаційної діяльності; вид економічної діяльності; чинник та інструмент зближення народів; «ідеальна сфера для дослідження природи культурного відтворення»; споживання мистецтва, фольклору та ін. Ознаки інших видів туризму у визначенні поняття культурний туризм. Основні підходи до визначення культурного туризму: технічний, концептуальний. Основні риси культурного туризму. Основні фактори виділення культурного туризму як специфічного сектору в системі туризму.

Туристичні дестинації

Суть поняття «туристична дестинація» за визначенням Всесвітньої туристичної організації та ін. Поява терміну «туристична дестинація». Основні характеристики туристичної дестинації. Компоненти туристичної дестинації за визначенням вчених Датської академії туризму. Модель «чотири А». Модель «шість А». Історія туристичних дестинацій. Перша туристична дестинація. Типологія туристичних дестинацій: за прийнятною здатністю; за видами ресурсів; за масштабом; за видом туризму; за метою подорожі; за ступенем навантаження. Життєвий цикл туристичної дестинації. Основні етапи дестинації, їх характеристика: відкриття; зростання; розвиток; становлення; стагнація; спад; відродження. Тривалість етапів життєвого циклу дестинації.

Туристичні / культурно-туристичні дестинації в Україні

Формування туристичних дестинацій в Україні та їх місце на світовому туристичному ринку. Регіональні дестинації в Україні за туристсько-рекреаційною ознакою та їх локальні типи. Туристські дестинації України відповідно до адміністративно-територіального поділу. Особливості туристських дестинацій України за запасами рекреаційних ресурсів; за концентрацією пам'яток національного значення; за кількістю закладів культури. Транскордонні дестинації в Україні. Приклади культурно-туристичних дестинацій в Україні.

Туристична індустрія та інфраструктура

Суть поняття «туристична індустрія» та її структура. Типи підприємств, які здійснюють туристську діяльність: організатори туризму; перевізники; підприємства системи розміщення і громадського харчування; атракції і розваги та інші туристські і суміжні послуги. Особливості організацій у специфічних видах туризму. Інфраструктура туризму, її склад та значення в забезпеченні доступу туристів до туристських ресурсів, їх використання з метою туризму і забезпечення життєдіяльності підприємств індустрії туризму.

Засоби розміщення туристів

Основні та додаткові засоби розміщення туристів. Проблема створення єдиної класифікації готелів у світі. Основні групи засобів розміщення туристів, за класифікатором ВТО. Готелі та аналогічні підприємства для розміщення туристів. Комерційні й соціальні засоби розміщення. Спеціалізовані засоби розміщення. Готель. Пансіонат. Мотель. Кемпінг. Бунгало. Трейлери. Родтелі. Ботелі. Флотелі. Приватні засоби розміщення неготельного типу. Зіркова системи класифікації готельного сервісу. Французька національна система класифікації готелів. Бальна система класифікації готелів. Рекан. Готелі «B&V». Засоби розміщення туристів аналогічні B&V в Україні.

Культурний туризм у сучасному соціокультурному просторі

Місце культурного туризму у теорії і практиці світового туризму на сучасному етапі. Культурний туризм як специфічний вид туризму. Культурний туризм як елемент інших видів туризму. Основна мета культурного туризму. Об'єкти культурного туризму.

Туристичний ресурс в контексті культурного туризму. Роль культурного туризму в утвердженні толерантності і формуванні шанобливого ставлення до культури інших народів. Сучасні тренди туристсько-екскурсійної діяльності і їх роль в розвитку культурного туризму: вільне пересування, тури вихідного дня, самостійні подорожі, онлайн-сервіс та ін. Місце культурного туризму у соціально-економічному розвитку територіальних громад. Досвід ТГ України по використанню об'єктів культурної спадщини у туризмі. Програми розвитку культури і туризму у ТГ України. Підготовка фахівців у сфері культурного туризму.

Рівні культурного туризму

Культурний туризм як специфічний вид туризму. Професійний культурний туризм. Спеціалізований культурний туризм. Неспеціалізований культурний туризм. Супутній культурний туризм. Місце культурної мотивації у діловому, спортивному, рекреаційному, оздоровчому туризмі. Додатковий культурний туризм. Основні форми освоєння культури туристичної дестинації. Відвідування визначних пам'яток. Відвідування кафе і ресторанів з національною кухнею і музичним супроводом, сувенірних магазинів, «блошиних» ринків, нічних клубів, «кварталів» вуличних художників та ін.

Фактори розвитку культурного туризму

Культурний туризм як головний напрям масової туристської активності. Причини різкого зростання культурно-туристської діяльності. Процес «професіоналізації» в дозвілєвій діяльності. Основні чинники розвитку культурного туризму з боку попиту і пропозиції послуг. Причини зростання кількості і різноманітності культурних пам'яток. Інвестиції у формування культурних об'єктів. Розвиток творчих культурних індустрій і поява нових культурно-туристичних дестинацій як наслідок постіндустріальної економіки. Розширення складу об'єктів, що визначаються як культурні за рахунок залучення в сферу культурного споживання об'єктів, що відображають виробничу і побутову традицію. Поширення державних, регіональних, між- і наддержавних форм підтримки і стимулювання культурного туризму. Зростання доступності інформації про культурний розвиток і визначні пам'ятки в умовах тотального поширення сучасних технологій. Культурний туризм як важливий засіб ідентифікації (етнічної, національної, конфесійної, культурної) і забезпечення культурного розмаїття. Зростання символічної (знакової) цінності туризму для диференціації статусної позиції. Підвищення значення дозвілля (а не роботи) як засобу самореалізації. Культурний туризм як засіб саморозвитку.

Тенденції розвитку культурного туризму

Зростання відвідувань туристами культурних пам'яток. Концентрація культурного туризму в містах та причини, що спричинили цю тенденцію. Причини зростання ролі внутрішнього культурного туризму (національного та регіонального) у порівнянні з в'їзним. Переважання «екскурсантів» над «туристами». Зростання розважальної функції відвідування культурних пам'яток (з метою отримання вражень, а не знань). Причини поширення «псевдокультурних» пам'яток (штучно створених імітацій). Місце пізнавального аспекту в системі сучасного культурного туризму і причини його збереження: неперевершеність, поліфункціональність культурних пам'яток. Зростання атрактивності символічних образів, що асоціюються з конкретною дестинацією. Атмосфера дестинації. Перетворення культурного туризму в індустрію вражень. Розвиток засобів підвищення креативності туристської пропозиції. «Фестивалізація» міст і місцевостей. Фестивалі. Культурно-етнічні і культурно-креативні квартали. Співучасті споживачів у виробництві вражень. Зростання «нових культурних відвідувачів». Тенденції до індивідуалізації життєвих моделей і зростання різноманіття туристських переваг. Культурний туризм як туристичний брендинг.

Історичні етапи в розвитку культурного туризму

Питання періодизації культурного туризму. Основні етапи в розвитку туристичного руху за періодизацією І. Єджейчик. Особливості періодизації, запропонованої В. Орловською. Питання часу виокремлення культурного туризму як специфічного виду туристичної активності. Поїздки з пізнавальною метою в часи Стародавнього Єгипту, Античної Греції і Риму. Розвиток певних видів культурного туризму в епоху Середньовіччя. Зміни в мотивації пізнавальних поїздок в епоху Відродження. Особливості пізнавальних поїздок у XVIII ст. Створення об'єднання любителів подорожувати. Специфіка мандрівок XIX ст. (учасники). Зародження культурно-пізнавального туризму. Виділення культурного туризму у самостійний вид туризму. Поява поняття «культурний туризм» на міжнародному рівні.. Культурний туризм як масовий напрям. Особливості розвитку культурного туризму на початку XXI ст. Культурний туризм як «парасольковий» термін.

«Культурні» туристи

Суть поняття «культурні» туристи. Мотивація відвідування туристами тих чи інших культурних пам'яток. Розподіл культурних туристів по вираженості культурної мотивації. Тенденція до профілізації культурних туристів за типами мотивів і глибини очікуваного культурного досвіду. Типи культурних туристів за класифікацією Б. Мак-Керхера і Г. Кроса. Цільові туристи. Екскурсійні туристи. «Щасливо випадкові»; туристи. Казуальні туристи. Інцидентні туристи. Класифікації культурних туристів у працях М. Сущинської, Г. Карпової, Л. Хоревої та ін. Туристи, що практикують відвідування культурних пам'яток як привабливу форму рекреаційної діяльності. Туристи з низькою культурною мотивацією. Туристи з відсутніми культурними інтересами. «Квазі-культурні» туристи. Неоднорідність культурних туристів щодо мотивації їх туристської діяльності.

Нормативно-правова база культурного туризму

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972), Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005), Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001), Доповідь Всесвітньої комісії ЮНЕСКО з культури і розвитку «Наше творче розмаїття» (1996) та їх роль у розвитку культурного туризму. Хартія по культурному туризму (1976). Міжнародна хартія по культурному туризму (Управління туризмом у місцях спадщини, 1999). Закон України «Про туризм» про туристичні ресурси, організаційні форми та види туризму. Види туризму залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак. Закон України «Про туризм» про культурно-пізнавальний туризм. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму». Заходи, спрямовані на збереження культурної спадщини в рамках програми «Велике будівництво». Ревіталізація об'єктів культурної спадщини і перспективи включення їх до культурно-туристичних маршрутів.

Ресурсна база культурного туризму

Сутність туристичних ресурсів. Властивості туристичних ресурсів. Рекреаційні ресурси. Види туристсько-рекреаційних ресурсів за виконуваними функціями. Ресурси місцевого, обласного, національного та світового значення. Основні компоненти туристсько-рекреаційного потенціалу об'єкту або території. Класифікація об'єктів культурної спадщини у Законі України «Про охорону культурної спадщини». Природокліматичні ресурси. Культурно-історична спадщина. Інфраструктура туризму. Матеріально-технічна база туризму. Людські та соціальні ресурси. Продукт для культурного туризму. Основні групи ресурсів культурного туризму. Власне культурні

пам'ятки. Практики споживання культурних благ туристами. Види ресурсів культурного туризму: за часом формування; формою існування; культурним базисом; «рівнем» культури; включеністю туристських потоків в освоєння культурного середовища; функціями культурного об'єкту; фактором виготовлення туристичного продукту; формою споживання. Типи спадщини: пам'ятки історії та культури; культурні ландшафти; форми живої традиційної культури. Об'єкти культурної спадщини у розвитку культурного туризму у сільських і містечкових громадах.

Нематеріальна культурна спадщина як ресурс культурного туризму

Суть поняття «нематеріальна культурна спадщина». Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини». Складові НКС. Елементи НКС у Національному переліку та Репрезентативному списку ЮНЕСКО. Включення НКС у сферу послуг культурного туризму. Вплив інтенсифікації процесу комодифікації на стан нематеріальної культурної спадщини, на трансформацію традиційної нематеріальної культури дестинації. Комерціалізація об'єктів культурної спадщини. Культурна апропріація. Необхідність формування системи обмежень у використанні НКС в туристичних дестинаціях. Використання НКС в системі туризму як чинник економічної активності місцевого населення і соціально-економічного розвитку територіальних громад. Роль народних промислів у розвитку культурно-пізнавального туризму територіальних громад в осередках ткацтва, деревообробки та ін. Закон України «Про народні художні промисли» про осередки народних художніх промислів. Традиції збиральництва та бджільництва у розробці туристичних турів. Лісовий туризм. Грибний туризм. Ягідний туризм. Апітуризм. «Медове коло».

Музеї як складова культурного туризму

Музейний туризм як специфічна форма діяльності музеїв. Зародження музейного туризму в Україні. Співробітництво музеїв і туризму. Вплив туризму на діяльність музеїв. Основні завдання організації музейного туризму: визначення туристської спеціалізації; складання програми і маршруту; формування туристських потоків; створення рекламної продукції; пошук джерел фінансування. Форми музейного туризму: організовані групи; індивідуальні туристи. Розвиток музейного туризму у світі: Античність, Середньовіччя; Відродження; Просвітництво. Музейний туризм у XIX, XX – початку XXI ст. Музейний туризм у країнах Європи. Особливості розвитку музейного туризму у країнах Азії, Північної і Південної Америки, Австралії та Океанії, Африки. Розвиток музейного туризму в Україні. Перші публічні музеї в Україні. Сучасний стан музейного туризму. Віртуальні музеї. Регіональні особливості музейного туризму в Україні. Роль музейного туризму у розвитку територіальних громад. Створення нових музеїв у туристичних дестинаціях України. Музейний туризм Волині. Проблеми і перспективи розвитку музейного туризму в Україні.

Класифікація культурного туризму

Проблема класифікації культурного туризму. Підвиди культурного туризму. Класифікація культурного туризму у працях Мілени Драгічевич-Шешич за цілями поїздки: історичні, географічні, культурологічні подорожі, екологічний туризм. Класифікація культурного туризму за об'єктами: культурно-історична спадщина, актуальна культура. Класифікація за метою поїздки (відвідування), за критерієм діяльності та ін. Класифікація М. Сущинської. Позитивні риси класифікацій та їх недоліки. Інноваційні («нові», «нестандартні», «спеціалізовані») види туризму та можливість їх віднесення до культурного туризму: «темний» туризм, туризм катастроф, містичний туризм, туризм смерті, некропольний (кладовищний) туризм, весільний туризм, селфі-туризм та ін. Проблема класифікації напрямків та видів культурного туризму.

Етнотуризм

Етнотуризм як напрям (вид) культурного туризму. Виникнення терміну етнотуризм. Визначення етнотуризму дослідниками різних країн. Етнічний туризм. Етнографічний туризм. Ресурси етнотуризму. Мета етнотуризму. Види етнотуризму. Класифікація етнотуризму за метою поїздки. Подієвий туризм. Ностальгійний туризм. Музейний етнотуризм (стаціонарний). Скандени. Етнотуризм в системі сільського (зеленого) і екологічного туризму. Досвід етнотуризму у країнах Європи. Регіональні особливості етнотуризму в Україні. Досвід та перспективи розвитку етнотуризму в Україні. Джайлоо-туризм як один з інноваційних видів туризму. Виникнення джайлоо-туризму та походження його назви. Основні напрямки джайлоо-туризму. Використання місцевих звичаїв, обрядів, традицій, виробничого досвіду, народних знань населення територіальних громад в розробці джайлоо-турів.

Ностальгійний туризм

Суть ностальгійного туризму. Визначення поняття «ностальгійний туризм» у працях дослідників. Співвідношення понять «сентиментальний» і «ностальгійний» туризм; «етнічний», «етнографічний» і «ностальгійний» туризм; «діаспорний» і «ностальгійний» туризм; «меморіальний» і «ностальгійний» туризм; «генеалогічний» і «ностальгійний» туризм. Основні мотиви ностальгійного туризму. Функції ностальгійного туризму: рекреаційна, економічна, культурна, екологічна, виховна, соціальна, політична. Ресурси ностальгійного туризму. Спадщина національних меншин України як ресурс для розвитку ностальгійного туризму. Особливості організації ностальгійних турів / поїздок. Перспективи розвитку ностальгійного туризму в Україні.

Гастрономічний туризм

Гастрономічний туризм як інноваційний напрямок пізнавально-розважального туризму. Співвідношення понять «гастрономічний» і «етнографічний / етнічний» туризм. Всесвітня асоціація гастрономічного туризму. Причини виникнення і поширення гастрономічного туризму. Мета та особливості гастрономічних турів. Тривалість гастрономічних турів. Види гастрономічних турів. Сільські (зелені) і міські гастрономічні тури. Форми організації гастрономічного туризму: екскурсійні, спеціалізовані поїздки, відвідування гастрономічних фестивалів. Різновиди гастрономічного туризму: винний туризм; алкотуризм; віскі-туризм; коньячний туризм; пивний туризм; апітуризм; кавовий туризм; фруктовий туризм; чайний туризм; шоколадний туризм (какао-туризм); гастрономічні тури до центрів сироваріння та ін. Кулінарні шоу. Досвід гастрономічного туризму в Україні і країнах світу: «Дорога вина і смаку Української Бессарабії», «Дороги оливкової олії»; «Саксонський винний шлях» та ін. Найбільш популярні гастрономічні напрямки України і країн світу. Гастрономічні фестивалі в Україні. Особливості розробки гастрономічних турів. Основні тенденції розвитку гастрономічного туризму. Перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні і на Волині.

Релігійний і духовний туризм

Духовний туризм, його суть. Види духовного туризму. Співвідношення понять «духовний» і «релігійний» туризм; «духовний» і «езотеричний» туризм. Мета духовного туризму. Основні напрямки духовного туризму: паломницький і релігійний, езотеричний, відвідання місць сили. Місця сили в різних країнах світу. Релігійний туризм як найстаріший вид пізнавального туризму. Суть релігійного туризму. Основні поняття: релігійний туризм, сакральний туризм, паломницький туризм. Езотеричний туризм як різновид релігійного туризму та його особливості. Об'єкти релігійного туризму: світового рівня, конфесіонально-релігійного рівня, місцевого рівня. Православні, католицькі, мусульманські, буддистські, іудейські та ін. об'єкти паломництва. Паломники, «пілігрими», «хадж», «кора», «халяльний» туризм. Типологія релігійного туризму за об'єктом туристичної діяльності. Паломництво до святих місць, культових споруд, об'єктів священної історії. Класифікація релігійного туризму за суб'єктами туристичної

діяльності: паломництво і «звичайний» релігійний туризм. Мотиваційні основи релігійного туризму: подорожі з пізнавальною і науковою метою. Причини паломництва. Зародження і традиції релігійного туризму у світі. Паломництво до пам'яток буддизму у Стародавній Індії. Паломницькі мандрівки у Єрусалим, Мекку. Сучасний стан релігійного туризму у світі та Україні. Об'єкти українського паломництва: Києво-Печерська лавра, Зарваниця, собор Святого Юри та ін. Іудейське паломництво в Україні. Релігійний туризм Волині, організація паломницьких поїздок і походів. Особливості релігійного туризму. Контингент споживачів релігійного туризму. Комунікаційна суть релігійного туризму. Перспективи розвитку релігійного туризму.

Військовий туризм

Військовий туризм як інноваційний напрямок пізнавально-розважального та екстремального туризму. Визначення суті військового туризму. Основні поняття: військовий туризм; мілітарі туризм. Класифікація військових пам'яток та їх роль в організації мілітарі-туру. Військові музеї в системі військового туризму. Волинський регіональний музей українського війська і військової техніки. Класифікація військового туризму. Види військового туризму: військово-пізнавальний туризм; військово-пригодницький туризм; військово-історичні реконструкції бойових дій. Доцільність виділення як окремих підвидів мілітарі-туризму, зброярського і військового туризму. Нелегальні тури в зони військових конфліктів. Світовий досвід організації військового туризму (США, Китай, В'єтнам, Франція, Польща, Чехія, Німеччина та ін.). Асоціації військового туризму. Всесвітня асоціація військового туризму. Вимоги до мілітарі-турів. Об'єкти військово-туристичної інфраструктури. Проблеми розвитку мілітарі-туризму. Початки військового туризму в Україні. Військові тури з використанням сучасної техніки і озброєння та ін. Військові туристичні маршрути Закарпаття («Лінія Арпада» та ін.). Мілітарі-садиба «Грін Гоф» (Grun Hof Militray-Sadyba). Тур «Україна фортифікаційна». Перспективи розвитку військово-пізнавального туризму в Україні і на Волині. Перспективи включення до пізнавальних туристичних маршрутів Волині об'єктів першої світової війни та ін. Роль краєзнавчих досліджень в розвитку військового туризму.

Темний туризм

Темний туризм як інноваційний напрямок пізнавально-розважального туризму. Суть поняття «темний» туризм («чорний», «скорботний», «похмурий», туризм, танатотуризм, туризм жорстокості та жаху). Виникнення темного туризму. Темний туризм як інноваційний вид туризму та форма культурного туризму. Поява понять «темний» туризм та «танатотуризм», «продукт темного туризму». Об'єкти культурної спадщини (історичні, архітектурні, ландшафтні, монументальні, науки і техніки) у системі темного туризму. Місця-символи зв'язку туризму і смерті. Перші туристичні тури до місць катастроф та ін. Типологія туристичних місць темного туризму, запропонована Ф. Стоуном (за ступенем «темноти»). Класифікації темного туризму іншими дослідниками. Класифікація об'єктів темного туризму у світі Р. Макінтоша. Особливості індустрії туризму у місцях темного туризму. Види темного туризму: туризм катастроф; містичний туризм; туризм кладовищ; туризм смерті; туризм терору; місця тортур, смерті і страт; туризм у нетрях; в'язниці суворого режиму та ін. Темний туризм та історична пам'ять. Мотивація до розвитку і участі у турах темного туризму. Світові центри темного туризму. Українські «родзинки» темного туризму: Бакота, Зона відчуження та ін. Тематичні маршрути у Чорнобильській Зоні Відчуження.

Менеджмент і маркетинг культурного туризму

Особливості формування та розвитку інфраструктури туристичної індустрії. Туристична індустрія як об'єкт управління. Особливості формування трудового потенціалу туристичної індустрії та підготовка кадрів. Туристичні оператори. Туристичні агентства. Готельні і ресторани підприємства. Організатори перевезень (пасажирський транспорт). Менеджмент туристичних DESTINACIY. Культурний продукт DESTINACIY. Роль і

функції маркетингових організацій дестинації у просуванні продуктів для культурного туризму. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у просуванні культурних туристичних продуктів. Інтернет як засіб просування культурно-туристичних послуг. Туристичні сайти. Місце стартапів у розвитку культурно-туристичних послуг. Підтримка індустрії стартапів в Україні. Український фонд стартапів (2019). Стартап «Сумка-тур». Український стартап для туризму «Triptydream» – переможець змагання Seedstars Summit у Швейцарії (2016).

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Закони

1. Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001). URL : https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml.
2. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (2004). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>.
3. Закон України «Про туризм» (1995 р.) із змінами 2009–2020 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Закон України «про народні художні промисли» (2001). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14#Text>.
5. Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text.
6. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1988). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.
7. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text.
8. Міжнародна хартія по культурному туризму (Управління туризмом у місцях спадщини, 1999). URL : http://icomos-spb.ru/component/joomdoc/1999a_%20%20%20.pdf/download.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» (2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.
10. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму» (2020). *І змінами, внесеними згідно з Указом Президента 2021*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/2020#Text>.
11. Хартія по культурному туризму (1974). URL : <https://docs.cntd.ru/document/901756983>.

Інструкції

Основна література

1. Anna Serena Vergori. *Cultural and non-cultural tourism: Evidence from Italian experience* (2020). URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517719302560?via%3Dihub>.
2. Armin Mikos von Rohrscheidt. Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy. Poznań, 2016. 674 s. URL : <file:///C:/Users/ADMYTR~1/AppData/Local/Temp/TKF%20Wydanie%203%20-%202016%20POL-On.pdf>.
3. Bob McKerc. Cultural tourism market: a perspective paper (2020). URL : <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/TR-03-2019-0096/full/html>.
4. *Cultural Tourism Policies and Digital Transition of Ancient Village Heritage Conservation in China* (2020). URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-36342-0_3.
5. Mitura T. Thanatourism as a form of cultural tourism according to inhabitants of rzeszow. *Географія та туризм*. 2015. Вип. 33. С. 54–61.
6. Бабаева С. Р. Понятие «культурный туризм», его основные характеристики. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. 2017. № 9–2. С. 69–71.
7. Басюк Д. І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні. *Наукові праці НУХТ*. 2012. № 45. С. 128–132.

8. Божко К. Т. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції. *Культура України*. 2016. Вип. 52. С. 90–102.
9. Герасименко В., Давиденко І. Інтернет як засіб просування туристичних послуг. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 2. С. 41–46.
10. Дмитренко А. Розвиток культурного і зеленого / екологічного туризму на Рожищенщині: стан і перспективи. *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути*: Матер. Х Міжн. нау.-пр. інтернет-конф. (м. Київ, 13 листопада 2020 р.). Київ, 2020. С. 235–245.
11. Дмитренко А. Територія туристичної привабливості або втрачені і збережені пам'ятки культурної спадщини села Столинські Смоляри. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. «Любомль і Любомльщина в українській та європейській історії»*. Наук. зб. Вип. 63: Мат. між. наук. іст.-кр. конф. Луцьк, 2017. С. 640–646.
12. Дмитренко А. Операція «Старе місто» і Кликун: як починалося облаштування нового музейного простору. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XVI. Луцьк: КП ІАЦ «Волинський енергосфот», 2020. С. 286–295.
13. Дмитрук В. Прикордонний туризм і туристичні можливості історико-культурної спадщини населених пунктів українського прикордоння. *Історико-культурний туризм : український та світовий досвід*: Зб. мат. міжн. наук. конф. Київ : «Фоліант», 2019. С. 286–290.
14. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. Навч. посібн. Київ : Знання, 2011. 334 с.
15. Ковешніков В. С., Ліфіренко О. С. Стукальська Н. М. Інноваційні види туризму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38–44.
16. Корнілова В. В., Корнілова Н. В. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 2. URL : www.economy.nauka.ua.
17. Кравцова І. В. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2012. № 9. С. 124–128.
18. Кулешова Г. О. Туристсько-рекреаційні ресурси світу: метод. вказ. для самост. роб. ст., що навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія». Харків, 2012. 60 с.
19. Кушнар'єв В., Поліщук О. Мілітарі-туризм як інноваційний напрямок екстремального та пізнавально-розважального туризму. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. Вип. 1. Київ, 2018. С. 107–118.
20. Любіцева О. О., Романчук. С. П. Паломництво та релігійний туризм : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2011. 416 с., [12] арк. іл.
21. Michael C. S. Hall Mostafa Rasoolimanesh. Exploring memorable cultural *Siamak Seyfitourism* experiences (2019). URL : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1743873X.2019.1639717?journalCode=rjht20>
22. Маньковська Р. Музеї як складова історико-культурного туризму. *Історико-культурний туризм : український та світовий досвід*: Зб. мат. міжн. наук. конф. Київ : «Фоліант», 2019. С. 35–47. URL : <http://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/ІКТ-збірник.pdf>.
23. Мелько Л. Ф. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму. *Туризм у контексті сучасного виміру*: Зб. наук. пр. Вип. 1. Київ: Університет «КРОК», 2013. С. 61–65.
24. Менеджмент з туризму: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О. В. Поступна. Харків: НУЦЗУ, 2020. 235 с.
25. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні: [географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження] : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 432 с.
26. Сапелкіна З. П. Релігійний туризм : навч. посіб. [гол. ред. Л. В. Фурта]. Київ : Альтерпрес, 2009. 241 с.

27. Стецько Н. Концептуальні засади розвитку етнофестивального туризму в Україні. *Рекреаційна географія і туризм. Наук. записки*. 2016. № 2. С. 138–146.
28. Сушинская М. Л. Культурный туризм Учебн. пособ. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 128 с.
29. Чередниченко А. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально-економічної кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 226–232.
30. Чорненька Н. Ностальгійний туризм як окремий напрям у туризмі: поняття, функції, ознаки. *Вісник львівського університету*. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 309–314.:
31. Шильнікова З. М., Дульцева І. І., Матушкіна М. В. Тенденції розвитку «темного» туризму та його мотиваційні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 586–591.
32. Шматків А. С., Арсеньєва О. І. Культурний ландшафт як ресурс для розвитку регульованого туризму: сучасні уявлення та підходи до типології. Сталій розвиток туризму: напрями, тенденції, технології. Зб. мат. міжн. наук.-пр. конф. Улан-Уде: БІП, 2005. С. 15–25.

Інтернет-ресурси

1. Cultural Tourism: 20 World Cities That Cannot Be Surpassed By Any Other In 2021 <https://traveltriangle.com/blog/cultural-tourism/> .
 2. Cultural Tourism Destinations in the World Culture-Buffs Must Visit <https://www.holidify.com/pages/culture-destinations-in-the-world-1627.html>.
 3. Cultural tourism, the best way to travel and get to know the world <https://www.iberdrola.com/culture/what-is-cultural-tourism-and-importance>.
 4. The European market potential for cultural tourism <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cultural-tourism/market-potential>.
 5. Віртуальні екскурсії по музеях та історичних місцях (проект Національної історичної бібліотеки України) <https://nibu.kyiv.ua/virttour/?fbclid=IwAR1NZNu-uDgiCN2Dy1CWgmtCwT6KBWKYM5pfUJwr38GSMDMHDOSImnhHenc>.
 6. Культурный турзм. URL : https://ru.qwe.wiki/wiki/Cultural_tourism).
 7. Культурний туризм: Делегація з Рівненщини напрацьовує Стратегію «Via Regia» в Німеччині. URL : <http://visti.rovno.ua/news/kulturniy-turizm-delehatsiya-z-rivnenshchini-napratsovue-stratehiyu-via-regia-v-nimechchini>.
 8. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. UNESCO, 1972. URL : <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>.
 9. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. UNESCO, WHC-99/2, 1999 (February). URL : <https://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf>.
- Інтернет-сайти з профілю дисципліни:
10. TourSpain www.tourspain.es/ture8pain/marcoi.htm
 11. Accommodation in Slovakia <https://accommodation.travelslovakia.sk/>
 12. Your Travel Guide To Discover Seville <https://www.seville-traveller.com/>
 13. Welcome to Denmark <https://www.denmark-getaway.com/>
 14. Державний історико-культурний заповідник в м. Луцьку <http://culture-lutsk.org.ua/zaklady/zapovidnyk-staryi-lutsk>
 15. Переяслав: Національний історико-етнографічний заповідник <https://www.niez.com.ua/>
 16. Užupis: A tiny republic of free spirits. URL : <https://www.bbc.com/travel/article/20181014-uupis-a-tiny-republic-of-free-spirits>.

Теоретичні основи екскурсійної діяльності

Поняття «екскурсія», «екскурсоведство», «екскурсійна теорія», «екскурсійна методика», «екскурсійна практика», «екскурсійна діяльність», «екскурсійний продукт», «екскурсійна послуга». Ознаки екскурсії. Екскурсійний процес. Функції екскурсії: пізнавальна, інформаційна, культурологічна, формування інтересів, наукової пропаганди, просвітницька, виховна, комунікативна, освітня. Принципи екскурсії.

Класифікація екскурсій: критерії, групи та їх зміст

Класифікація екскурсій за: змістом, місцем проведення, формою проведення, складом учасників, способом пересування, тривалістю.

Зародження екскурсійної справи на українських землях (друга половина XIX – початок XX ст.)

Еволюція екскурсійної галузі у контексті розвитку туризму. Прообраз туризму в мандрівках давнини. Писемні джерела про подорожі мандрівників українськими землями. Початок організованого туризму. Виникнення і розвиток освітянських екскурсій на українських землях у XIX ст. Екскурсійна діяльність наукових товариств у другій половині XIX – на початку XX ст. Перше бюро подорожей та екскурсій наприкінці XIX – на початку XX ст. Екскурсійна діяльність у період Української революції (1917–1920 рр.). Підготовка кадрів екскурсоводів у дорадянський період.

Екскурсійна діяльність в Україні у 1920-40-х рр.

Створення централізованої системи управління туризмом. Створення та розвиток системи екскурсійних закладів в 1920-40-х рр. Діяльність системи екскурсійних закладів. Екскурсійна діяльність навчальних закладів. Екскурсійна діяльність наукових установ.

Історія екскурсійної справи в Україні у радянський період

Відновлення і розвиток екскурсійної справи у повоєнній радянській Україні (1950-1980-ті рр.). Екскурсійна діяльність у світлі партійно-урядових рішень. Екскурсійна справа в діяльності профспілок. Виховання молоді засобами туризму та екскурсій. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Розвиток сфери екскурсійного обслуговування у незалежній Україні

Характеристика туристично-екскурсійного потенціалу України. Український ринок екскурсійних послуг. Сучасні тренди екскурсійної справи. Основні напрями туристично-екскурсійних маршрутів. Розвиток регіонального ринку екскурсійних послуг в Україні. Регіональний ринок екскурсійних послуг м. Луцька та Волинської області. Проблеми та перспективи розвитку екскурсійної справи в Україні.

Нормативно-правове регулювання екскурсійної діяльності в Україні

Організаційно-інституційні основи розвитку екскурсійної справи в Україні. Законодавче регулювання туристично-екскурсійної діяльності в Україні: аналіз нормативно-правових актів. Закон України «Про туризм». Правовий статус туриста і екскурсанта. Організаційно-правові основи діяльності туристичних і екскурсійних установ. Міжнародні правові акти з регулювання туристично-екскурсійної діяльності. Міжнародні стандарти туристсько-екскурсійних послуг та обслуговування.

Технологія підготовки і розробки нової екскурсії

Вимоги до організації процесу проектування екскурсійної послуги. Етапи створення нової екскурсії. Підготовчий (попередній) етап: накопичення матеріалу для створення екскурсії; визначення теми, мети та завдань екскурсії; формування назви

екскурсії; підбір і вивчення літературних та інших джерел екскурсійного матеріалу; складання бібліографії; класифікація екскурсійних об'єктів, їх відбір і вивчення.

Другий етап (безпосередня розробка нової екскурсії): складання екскурсійного маршруту, його обхід (об'їзд); обробка фактичного екскурсійного матеріалу; робота над змістом екскурсії; складання контрольного тексту екскурсії та індивідуальних текстів екскурсоводів; відбір додаткового наочного матеріалу і комплектація «портфеля екскурсовода»; робота над методикою проведення екскурсії та визначення найбільш ефективних методичних прийомів показу і розповіді для проведення екскурсії; визначення техніки ведення екскурсії; складання технологічної карти; укладання методичної розробки нової екскурсії;

Завершальний етап проектування екскурсії: проведення пробної екскурсії (прийом–здача); затвердження екскурсії.

Основи екскурсійної методики. Методичні прийоми ведення екскурсій

Екскурсійний процес і екскурсійний метод. Сутність поняття «екскурсійна методика». Особливості екскурсійної методики. Екскурсійний метод пізнання. Способи вдосконалення екскурсійної методики.

Методичне забезпечення надання екскурсійних послуг. Класифікація методичних прийомів. Екскурсійний показ: завдання, вимоги та особливості. Прийоми показу: попереднього огляду, демонстрації, екскурсійного аналізу, локалізації подій, зорової реконструкції (відтворення), зорового монтажу, абстрагування, зорового порівняння, інтеграції, зорової аналогії або асоціації, панорамного показу, переключення уваги, показ меморіальної дошки. Методичний прийом руху як прийом показу. Рух: поблизу об'єкта, навколо об'єкта, до об'єкта. Показ під час автобусної екскурсії. Зразкова схема послідовності показу об'єкта.

Екскурсійна розповідь: завдання, вимоги. Методичні прийоми розповіді: екскурсійної довідки, опису, пояснення, характеристики, коментування (репортажу), цитування, питань-відповідей, завдань, посилання на очевидців, літературного монтажу, новизни матеріалу, співучасті, дискусійної ситуації, персоніфікації, проблемної ситуації, зштовхування суперечливих версій, відступу, індукції, дедукції, клімактеричний прийом, антиклімактеричний прийом.

Особливі методичні прийоми проведення екскурсій: ритуалу, дослідження, зустрічі з учасниками (очевидцями) подій, демонстрації наочних матеріалів включених у «портфель екскурсовода», використання технічних засобів.

Особливості розповіді в екскурсії

Роль та особливості розповіді в екскурсії. Системна взаємодія елементів та компонентів екскурсійного показу. Поєднання показу та розповіді в екскурсії. Методика запам'ятовування екскурсійних текстів. Трансформація розповіді у зорові образи. Криза уваги екскурсантів і шляхи її подолання.

Інновації та інтерактивні методики у проведенні екскурсій

Інновації в туристично-екскурсійній діяльності. Інновації у проведенні екскурсій з використанням нових форм і методів (проведення індивідуальних екскурсій, проведення інтерактивних, в т.ч. квест-екскурсій, костюмованих екскурсій, новітніх музейних екскурсій тощо). Інновації у проведенні екскурсій з використанням ІТ-технологій (мультимедійні технології, віртуальні екскурсії, в т.ч. 3-D екскурсії, використання роботів-екскурсоводів, QR-кодів, GPSприймачів тощо). Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності.

Організаційно-технологічні вимоги щодо проведення екскурсій

Вимоги до техніки проведення екскурсії: перевірка екскурсоводом необхідної документації; знайомство з групою; розміщення групи біля об'єктів показу; вихід й повернення екскурсантів в автобус; пересування екскурсантів; місце екскурсовода;

дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому й розкриття окремих підтем; техніка проведення розповіді під час руху автобуса; відповіді на запитання екскурсантів; паузи в екскурсії; техніка використання «портфеля екскурсовода»; дотримання елементів ритуалу. Організація та використання вільного часу екскурсантів. Техніка безпеки під час екскурсії.

Укладання і оформлення екскурсійної документації

Вимоги до оформлення методичної розробки екскурсії. Структура методичної розробки екскурсії. Екскурсійна документація. Змістове і технічне оформлення: схеми (карти) екскурсійного маршруту, технологічної карти екскурсії, карток (паспортів) екскурсійних об'єктів, індивідуальних текстів екскурсоводів, контрольного тексту екскурсії, «портфеля екскурсовода», списку екскурсоводів і установ, які розробили екскурсію і допущені до її проведення, списку літератури і джерел по темі екскурсії, документів з рецензування екскурсії.

Професійна майстерність екскурсовода

Професійна спеціалізація екскурсоводів. Особистість екскурсовода. Кваліфікаційні вимоги до професії екскурсовод. Права, обов'язки, навички, уміння, задатки і здібності екскурсовода. Складові професійної майстерності екскурсовода. Майстерність та спеціальні здібності екскурсовода. Комунікаційна майстерність і культура мови екскурсовода. Мовний етикет. Ораторське мистецтво як важлива складова успішного проведення екскурсій. Невербальні засоби мовлення екскурсовода. Жести у роботі екскурсовода: вказівний, об'ємний або ілюстративний, конструктивний, спонукальний, емоційний. Міміка та поза екскурсовода. Педагогічна майстерність екскурсовода. Імідж екскурсовода. Екскурсійний етикет. Етичний кодекс Європейських гідів. Хартія якості Федерації Європейських гідів. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Використання елементів психології в екскурсійній діяльності

Екскурсія як психологічний процес. Складові розумової діяльності людини (сприйняття, відчуття, увага, пам'ять, уява, пізнання, емоції) та їх застосування в екскурсії. Контакт екскурсовода з групою. Пізнавальна активність під час екскурсії. Робота з пам'яттю екскурсантів. Екскурсія як процес пізнання. Відчуття, сприйняття і уявлення в екскурсії. Увага та емоції на екскурсії. Психологічний стан екскурсантів. Конфліктні ситуації на екскурсії та шляхи їх розв'язання.

Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування різних категорій екскурсантів

Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп: місцевого населення, туристів, молоді, дорослих, осіб однієї професії, індивідуальні, групові тощо. Специфіка роботи екскурсовода з іноземними туристами.

Організація та проведення екскурсій для осіб з інвалідністю

Закордонний та вітчизняний досвід організації туристично-екскурсійного обслуговування осіб із інвалідністю. Особливості екскурсійного обслуговування незрячих та слабозорих людей. Специфіка екскурсійного обслуговування осіб із порушенням слуху та мовлення. Екскурсійне обслуговування людей із порушенням опорно-рухового апарату. Особливості використання методичних прийомів при проведенні екскурсій для осіб із інвалідністю.

Підготовка і проведення оглядових і тематичних екскурсій

Структура і маршрут оглядової екскурсії. Методичні прийоми ведення оглядових екскурсій. Особливості проведення оглядових екскурсій по місту. Особливості проведення екскурсій на історичну тематику. Особливості проведення екскурсій на архітектурну тематику. Особливості проведення мистецтвознавчих екскурсій. Особливості підготовки і проведення літературних екскурсій. Специфіка підготовки і проведення виробничих екскурсій. Природознавчі екскурсії. Підготовка і проведення екскурсій на релігійну тематику.

Особливості проведення музейної екскурсії

Специфіка підготовки і проведення музейних екскурсій. Основні методичні прийоми проведення музейних екскурсій. Особливості проведення музейних тематичних екскурсій. Особливості проведення музейних оглядових екскурсій. Підготовка музейних екскурсій у музеях різного профілю.

Специфіка організації і проведення пішохідних і транспортних екскурсій

Особливості підготовки і проведення пішохідних екскурсій. Основні методичні прийоми проведення пішохідних екскурсій. Особливості проведення транспортних екскурсій. Організаційно-технологічні вимоги щодо проведення транспортних екскурсій. Екскурсійна методика у транспортних екскурсіях.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Бекетова В. М., Капустіна Н. І., Чернов Є. А. Методика підготовки й проведення екскурсій : посібник. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2004. 16 с.
3. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 248 с.
4. Емельянов Б. В. Экскурсоведение : учеб. пособие. Москва : Совет. спорт, 2003. 216 с.
5. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
6. Литовченко І. В. Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності) : навчально-методичний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2017. 48 с.
7. Методичні рекомендації «Технологія розробки екскурсії». Харків, 2016. URL : http://www.omctur.kh.ua/sites/default/files/metodicheskie_rekomendacii_tehnologiya_razrabotki_ekskursii.pdf
8. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навч.-метод. посібник. Одеса : Астропринт, 2011. 216 с.
9. Організація екскурсійної діяльності / Укладач О. О. Каролоп. Київ : Видавничий центр КНТЕУ, 2002. 45 с.
10. Поколотна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
11. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text> .
12. Скобельцына А. С., Шарухин А. П. Технология и организация экскурсионных услуг : учебник. Москва : Академия, 2013. 176 с.
13. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2010. 164 с.
14. Філоненко І. М. Екскурсознавство і музеєзнавство. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 127 с.

15. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсоведство : навчальний посібник. Київ : «Кондор», 2004. 204 с.

Додаткова література

1. Воронина А. Б. Организация экскурсионных услуг. Симферополь : Сонат, 2008. 200 с.
2. Емельянов Б. В. Профессиональное мастерство экскурсовода : учебное пособие. Москва : ЦРИБ Турист, 1986. 132 с.
3. Кайманова Т. А. Экскурсоведение и экскурсоводческая практика: учебное пособие. Пенза : ПГУ, 2012. 654 с.
4. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. 312 с.
5. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 272 с.
6. Любіцева О. О. Методика розробки турів: навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2008. 300 с.
7. Любіцева О. О., Панкова В. Є., Стафійчук Є. В. Туристичні ресурси України : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2007. 369 с.
8. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Планування туристичної діяльності : підручник. Київ : Знання, 2010. 310 с.
9. Музей і відвідувач. Методичні розробки. Сценарії. Концепції. Дніпропетровськ, 2005. 148 с.
10. Трофімук-Кирилова Т. М., Здрок Я. А. Організація туристично-екскурсійного обслуговування осіб із вадами зору. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2017. Ч. 18. С. 61–69.
11. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 195 с.

Інтернет-ресурси

1. Все о туризме – електронна бібліотека. URL : <http://tourlib.net/>.
2. Державне агентство розвитку туризму. URL : <https://www.tourism.gov.ua/about-dart>
3. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL : <https://mkp.gov.ua>
4. Музейний простір Волині. URL : <http://volyn-museum.com.ua/news/>
5. Україна в Інтернеті. URL : <http://ukraine-in.ua/ua/dostoprimechatelnosti-ukrainy/dostoprimechatelnosti-zhitomira>
6. Україна Інкогніта. URL: <http://ukrainaincognita.com/rozdily/pamyatky>

МУЗЕЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ

Музейний менеджмент: суть, види, принципи та завдання

Менеджмент і його основні види. Розвиток музеїв в умовах ринкової економіки. Технології менеджменту. Функції музейного менеджменту. Закономірності та принципи музейного менеджменту. Особливості менеджменту в музейній діяльності. Шляхи впровадження музейного менеджменту. Інноваційні засоби й методи музейного менеджменту.

Стратегічний менеджмент

Поняття стратегічного менеджменту. Визначення мети та формулювання місії музею. Цілі музею. PEST і SWOT аналіз діяльності та становища музею. Аналіз переваг і недоліків. Сильні та слабкі сторони. Можливості та загрози. Зацікавлені особи (стейкхолдери). Складання стратегічного плану розвитку музею.

Управління музеєм

Структура та методи управління. Організація управлінської праці. Стили керівництва. Рівні управління. Фінансове управління. Управлінські рішення. Підготовка музейного менеджера. Культура управлінської праці. Сучасний менеджер у музеї: особисті характеристики та професійні можливості.

Управління персоналом

Основні види музейної роботи та категорії музейного персоналу. Система роботи з персоналом музею. Вимоги до формування музейного колективу: прийняття на роботу, кар'єрне зростання, форми навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікація музейних співробітників. Комунікації у роботі. Музей та внутрішні взаємовідносини. Корпоративна культура. Управління конфліктами. Функція контролю. Критерії оцінки роботи персоналу. Мотивація працівників.

Упровадження музейного менеджменту в діяльність українських музеїв

Переїняття українськими музеями новітньої світової практики управління музеями. Досягнення музейних закладів України у сфері музейного менеджменту. Інноваційні методи менеджменту у музейних закладах України. Менеджмент у музейних закладах Волинської області. Проблеми та перспективи музейного менеджменту в Україні.

Маркетинг у діяльності музеїв

Суть та значення музейного маркетингу. Концепція маркетингу. Функції музейного маркетингу. Організація ефективного музейного маркетингу. Відділ маркетингу в музеї. Роль маркетинголога. Комунікативний маркетинг. Проблеми впровадження маркетингу в Україні.

Стратегічний маркетинг

Складові музейного комплексу маркетингу: ціна, людський фактор, місце, продукт, промоція. Цінова стратегія. Властивості музеїв, зорієнтованих на професійних та на пересічних споживачів. Ефективність маркетингу.

Побудова та реалізація маркетингового планування

Вивчення цільової аудиторії. Типи споживачів та їх потреби. Цінова політика. Розробка маркетингових планів. Реалізація маркетингового плану. Аналіз та оцінка маркетингового плану. Корегування та перегляд маркетингового плану. Соціальний маркетинг. Маркетингові дослідження. Брендінг музею.

Управління проєктами

Ознаки та характеристики проєктів. Робота замовника, керівника та проєктної групи. Фази розробки проєкту. Внесення змін. Обговорення та прийняття рішень. Приклади успішних проєктів, реалізованих в українських музеях.

Залучення та акумулювання фінансів (фандрайзинг)

Організаційне та технічне забезпечення фандрайзингу. Планування фандрайзингової компанії. Етапи проведення фандрайзингу в музеї. Комерційна пропозиція. Державна підтримка. Джерела доходів від основної діяльності. Приватні внески. Меценатство, спонсорство. Підтримка музеїв у країнах світу. Разові події у фандрайзингу – вечори, марафони, аукціони, презентації, обіди тощо.

Комерційна діяльність музеїв

Формування системи послуг. Загальна характеристика форм комерційної діяльності музею. Музейний магазин: основні елементи, розташування та дизайн, ціноутворення,

штат співробітників, асортимент товару. Рекламу музейного магазину. Сувенірна продукція музею. Музей як ініціатор виробництва сувенірної продукції. Використання POS у музейному кіоску. Фірмове пакування товарів. Музейна кав'ярня: досвід організації. Творчі ідеї. Проведення масових заходів. Показ фільмів. Проведення фотосесій. Конвергенція зі сферою туризму.

Маркетингові комунікації в ЗМІ та соціальних мережах

Телебачення та радіомовлення. ЗМІ. Рекламні оголошення. Негативні та позитивні сторони масової реклами. Психологія кольору в рекламі та маркетингу. Маркетинг у соціальних мережах. Позиціонування спільноти музею. Мотиви вступу користувача у спільноту. Консалтинг. Блог. Обговорення та дискусії.

Роль інформаційних технологій у маркетингу сучасних музеїв

Інноваційна політика маркетингу. Просування музею в мережі Інтернет. Музей в інформаційному просторі: вітчизняний та зарубіжний досвід. Типова структура вітчизняного музейного сайту. Інтернет-ресурси музею і туристичний імідж регіону. Інтернет-кафе в музеї.

Упровадження музейного маркетингу в діяльність українських музеїв

Досягнення конкретних музейних закладів України у сфері музейного маркетингу. Комерційне та іміджеве призначення сувенірів: досвід вітчизняних музеїв. Маркетинг у музейних закладах Волинської області. Проблеми та перспективи музейного маркетингу в Україні.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Аартс Г. Стратегічний менеджмент. *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів: Літопис, 2000. С. 23–45.
2. Аартс Г., Мазурик Г. Музей: менеджмент і освітня діяльність. Львів: «Літопис», 2009. 223 с.
3. Бабець І. Г., Полякова Ю. В., Мокій О. А. Міжнародний менеджмент інноваційної діяльності : підручник. Львів, 2016. 493 с.
4. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. № 1. Р. 1–5.
5. Белікова М. В., Гресь-Євреїнова С. В. Музейний менеджмент в Україні та світі: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. Випуск № 2 (10). 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_8 (дата звернення: 20.05.2021).
6. Бойко-Гагарін А. С. Застосування соціальних мереж в музейному маркетингу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Ізмаїльського держ. гум. ун-ту [«Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст»]*. Т. II. Філологія. Мистецтвознавство, 15–17 жовтня 2015. Ізмаїл, 2015. С. 183–185.
7. Бойко-Гагарін А. С. Музейний маркетинг: методичний посібник.. Київ : Видавництво: «НАККІМ» 2016. 68 с.
8. Бондар О. В., Глебова А. О. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Київ: Освіта України, 2013. 480 с.
9. Василик Н. М. Сучасний стан та шляхи розвитку музейного менеджменту. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1525/> (дата звернення: 15.04.2021).
10. Герасимов С. В., Тульчинский Г. Л., Лохина Т. Е. Менеджмент специальных событий в сфере культуры: учебное пособие: Санкт-Петербург : Издательство «Лань»; Издательство «ПЛАНЕТА МУЗЫКИ», 2009. 384 с.
11. Гнедовский М. Музейный маркетинг. *Мир музея*. 1995. № 4. С. 18–20.

12. Горішевський П., Дейнега М., Ковалів М., Мельник В., Рега Н., Оришко С., Соколова О. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: посібник. Івано-Франківськ: Плай. 2005. 64 с.
13. Гураль Р. І. Основні напрямки розвитку інформаційної структури музеїв. *Роль музеїв у культурному просторі України і світу*. 2014. Вип. 16. С. 582–586.
14. Кифяк О. В., Руденко М. М. Маркетинг у музейній справі: теоретико-прикладні аспекти. *Економічні науки*. 2010. Випуск 2 (19). URL: http://infotour.in.ua/kyfjak_o4.htm (дата звернення: 17.01.2021).
15. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято. Київ : ВД «Стилос», 2010. 528 с.
16. Криворучка І. Менеджмент колекцій. *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів : Літопис, 2000. С. 120–125.
17. Лаєвський С. Фінансовий менеджмент в музеї. *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів : Літопис, 2000. С. 126–131.
18. Лорд Б., Лорд Г. Менеджмент в музейній справі. Москва: Економіка, 2002. 390 с.
19. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. 2013. № 3. С. 75–84.
20. Міненко Л. Музейний адміністративний менеджмент. *Музейна справа та освіта в Україні*: матеріали науково-практичної конференції в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва 13–14 листопада 2014 р. Київ : НАКККиМ. 2014. С. 92–102.
21. Піоро В. Музейна крамниця on-line. *Музейний простір*. № 3 (9). 2013. С. 14–15.
22. Про музеї та музейну діяльність: Закон України від 29.06.1995 № 250/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2021).
23. Рябчук С. Презентаційна і сувенірна продукція та промоція музею. *Музейний простір*. 2014. № 2 (14). С. 9–13.
24. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / За заг. ред. Бутка М. П. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 376 с.
25. Технологии мотивирования персонала в организации: учебно-методический комплекс. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. 139 с.
26. Ткаченко Т. Проведення SWOT-аналізу на прикладі Кіровоградського обласного художнього музею (КОХМ). *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Львів : Літопис, 2000. С. 54–57.
27. Червоний Є. Музеї та соціальні мережі: нові можливості та випробування. *Музейний простір*. 2013. № 2 (8). С. 30–33.
28. Яковець І. О. Концепція розвитку музейного менеджменту і маркетингу (на прикладі Черкаського обласного художнього музею). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2011. № 4. С. 191–194.

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Освітній рівень _____

Спеціальність _____

Освітньо-професійна програма _____

Комплексний _____ державний

екзамен

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

Затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № _____ від « ____ » _____ 20__ року

Затверджено на засіданні вченої ради факультету (інституту) _____

Протокол № _____ від « ____ » _____ 20__ року

М. П.

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(прізвище та ініціали)

Декан факультету _____
(директор інституту) (підпис)

(прізвище та ініціали)